ניתנה תורה למלאכי"ם

א בליק פון די תר"צ יארן אין די וויליאמסבורגער מלאכי"ם

לכבוד די יארצייט פונעם "מלאך" הרה"ק רבי חיים אברהם דוב לעווין זצוק"ל, יום א' דשבועות

דורך: זלמן שרייבער

אונזער ציל איז נישט צו באשרייבן ם מלאך אליין, איבער וועמען עס דערט זיך אַ סעריע אַרטיקלען פאַר און איבער וועמען עס איז שוין פיל שריבן געוואָרן. אצינד ווילן מיר זיך נצענטרירן איבער זיינע תלמידים, די לאכים", וועלכע האָבן אין די תר"צ ין דורכגעפירט אַ רעוואָלוציע ממש ס האָט אויפגעשטורעמט אַמעריקע די "אידישע אַמעריקע" צוגלייך, גדולת תלמידים ניכרת גדולת רבם.

עס איז אונז אונטערגעקומען בינטל צייטונגען, וויאזוי די עריקאנער "אידישע" פרעסע האָט שריבן, באַשמוצט, און באַשימפט ם מלאך און די מלאכים. דער טומאת ליפת אַמעריקע וועלכע האָט במשך נדליגער יאָרן אָפּגעפירט אידישע ות פון וועג, האָט דערשפירט אז דער איז נאָנט. זיי האָבן זיך דערזען אַז איז אויפגעשטאנען אַ ריכטיגער שונא לכער איז אויסגעשולט אין די תכסיסי חמה, אַ קליינע אַרמיי פון סאָלדאַטן לכע זענען גרייט צו קעמפען ט אַלע כוחות קעגן די טריפה'נע עריקע, און די פאַרדאָרבענע אידישע עסע האָט זיך דערשראָקן פון דעם ס דער מלאך האָט בפירוש געזאָגט ר זיינע תלמידים: "עס וועט נאָך זיין רישקייט אין אַמעריקע אַזויווי מיט נדערט יאָר צוריק אין אייראָפּע! — אַ ך וואָס האָט דעמאָלט אויסגעזען ווי ווייטער חלום, אבער מיט עטוואָס ואָנציג יאָר שפּעטער איז דער חלום ין איינמאָל פאַרווירקליכט געוואָרן.

נו, הכל לפי המבייש והמתבייש. , די אידישע פרעסע, האָבן געוואָלט רשעמען, אָפּ'חוזק'ן פון די מלאכים. ער היינט ווען מיר לייענען צוריק וואָס ר געלעכטער איז, ברענגט דאָס בלויז דיס ביי אונז מער ידיעות איבער זייער וואלדיגע מסירת נפש און אַנשטאָט יונות, ברענגט דאס ביי אונז פיל פער די שעצונג צו יענע הייפּעלע שמונאים אויפ'ן אַמעריקאַנער באדן תוך גנותן אתה בא לידי שבחן.

דער מלאך

אויב איז אַ סיבה איצט צו שרייבן עגן דעם מלאך, ווייל זיין יארצייט ז שבועות, אט האָט איר נאך אַ כנותדיגע סיבה: ער איז געבוירן וואָרן אין איליע, די באקאנטע שטאט או עס האָט געוואוינט און פארברענט וואָרן על קידוש השם דער גראַף אָטאָצקי ז"ל, וועמענ'ס יארצייט איז יך שבועות.

דער מלאך, הרה"ק רבי חיים ברהם דוב לעווין זצ"ל, איז געווען חבדסקער חסיד, נאָך פון הרה"ק הר"ש (רבי שמואל) מליובאַוויטש "ל און פון הרה"ק רבי שלמה זלמן ין קאפוסט זצ"ל. שפּעטער איז ער געווען אַ תלמיד חבר פונעם מהרש"ב בי שלום בער) מליובאַוויטש זצ"ל, ן צוליב סיבות שונות איז געווען נפרדה החבילה; אין יאָר תרס"ב איז ר אַוועק פון ליובאַוויטש, אָבער ער יז ווייטער געבליבן געטריי צו תורת חב"ד בכל נפשו ונשמתו.

הגה"צ רבי יעקב לאנדא זצ"ל ב"ד בני ברק האָט דערציילט, אַז ער אָט געזען אַ בריוו וואָס דער מהרש"ב אָט געשריבן צו איינעם, שוין נאָכדעם אָס דער מלאך איז אוועק פון אים, און ר שרייבט אויף אים מוראדיג גרויסע יטלען און שרייבט אויך אַז אלע לשון רע'ס וואָס מ'האָט דערציילט אויף אים נען נישט אמת.

דעם נאָמען "מלאך" האָט מען אים אָך צוגעטשעפּעט אינדערהיים, צוליב ין געוואלדיגע פרישות פון עולם זה. ער איז קוים געשלאָפן און כמעט אָרנישט געגעסן.

דער מלאך איז אַרויסגעקומען יין אַמעריקע נאָך די ערשטע וועלט ריג, צוליב זיין זון, דער באַקאַנטער רפאל זלמן ע"ה, וועלכער האָט געדאַרפט אַנטלויפן פון רוסלאַנד וועגן מיליטער, און דער מלאך האָט באַשלאָסן מיטצוקומען מיט אים, כדי אַכט צו געבן אויף אים ער זאָל נישט באַאיינפלוסט ווערן פון דער אַמעריקאַנער גאַס — אַ זאַך אויף וואָס דער מלאך האָט פאַרלייגט גרויסע כוחות, ווי באַקאַנט. זיין זון איז דאָ געוואָרן אַן איידעם ביים רב פון אָלבאַני, הרב אברהם יעקב הורוויץ ז"ל און עס איז פאַרבליבן אַ ספר פון די בריוון וואס דער מלאך האָט געשיקט פון דער בראָנקס צו זיין זון אין אָלבאַני מיט מוראדיגע דברי מוסר ער זאָל זיך האלטן צום ערליכן וועג.

כדי צו קענען אַריינקומען אין אַמעריקע אין יענע צייטן האָט מען געדאַרפט באַקומען אַן עפידעיוויט, און דער מלאך האָט באַקומען זיין עפידעוויט פון דער נוסח האר"י שוהל אין די בראָנקס וועלכע האָבן אים איינגעלאַדנט צו ווערן רב. ער איז אָנגעקומען אין ניו יאָרק פרשת וירא תרפ"ד און טאַקע געוואָרן רב אין די נוסח האר"י שוהל אויף וואַשינגטאָן עוועניו אין די בראָנקס.

דער מלאך איז דאָ געווען אַ גרויסער דמות, אַ גאון וחכם עצום און בעל מופת, הונדערטער אידן זענען געווען משכימים לפתחו און נהנה געווען עצה ותושי' און מקבל געווען ברכות וישועות.

אָבער זיין גולת הכותרת איז געווען די ערליכע קבוצה תלמידים פון וויליאַמסבורג, וועמען ער האָט פערזענליך מדריך געווען צו זיין ערליכע אידן נישט נאָר אינעווייניג, נאָר האָבן עזות דקדושה און זיין פולע חסידישע אידן אויך מיט'ן חיצוניות.

אפילו דער מלאך איז געווען אַ חריף האָט ער יעדן איינעם מקבל געווען בסבר פנים יפות, סיידן אויב ער האָט חלילה געהאַט דיעות כוזבות. פאר די בחורים וואָס פלעגן קומען צום אים נעמען הדרכה האָט ער געגעבן מאַראַנצן, און אויך טיי, און ווען די טיי פלעגט זיין צו הייס, האָט ער זיך באַמיט פאר זיי דאָס אָפּצוקילן דורך איבערגיסן די טיי פון איין גלאָז צום צווייטן.

ער איז געווען אַן אָפענער בעל רוח הקודש. זיינע תלמידים האָבן געזעסן ביי אים פלאות ווען זיי פלעגן זיך פאַרגרייטן שאלות וואָס זיי האָבן אים געוואָלט פרעגן, אָבער נאָך איידער זיי האָבן געהאַט צייט אַרויסצוזאָגן די שאלות פלעגט ער שוין ענטפערן די תירוצים.

כלפי דעם לבוש וויאַזוי זיך צו פאַרבעסערן און זיין אָפּגעזונדערט פון די אַמעריקאַנער גאַס, האָט ער מייעץ געווען אַז ס'איז קיין אונטערשיד צווישן אַ גרינע היט אָדער אַ ווייסע היט. צום אַלעם ערשטן איז וויכטיג מקפיד צו זיין אויף באָרד און פיאות, דערנאָך ציצית אינדרויסן און דערנאָך אַ לאַנגע רעקל.

בסוף ימיו האָט דער מלאך געליטן פון די ביטערע מחלה אויף די לונגען ל"ע. דא אין אַמעריקע האָט געוואוינט הרה"ג רבי ישכר בעריש טייכנער ז"ל מתלמידי הגה"ק בעל ערוגת הבושם זצ"ל, און ער פלעגט קומען צום מלאך יעדן טאָג פון יאָר. איינמאל איז הרב טייכנער אַריינגעקומען צום מלאך און געהערט דעם מלאך קרעכצן פון יסורים גדולים. האָט ער געוואָלט באַרואיגן דעם מלאך און זיך אויסגעדריקט "צדיק נתפס בעון הדור". האָט דער מלאך רעאַגירט דערויף בלשון קדשו: דער הונט איז ווערד דעם שטעקן!

איידער זיין הסתלקות האָט ער זיך אויסגעדרוקט אַז מ'זעט מאוים'דיגע צרות אויף אייראָפּע! ער פלעגט דאָס איבער'חזר'ן עטליכע מאָל. ווען מ'האָט אים געפרעגט "וואָס וועט זיין מיט אַמעריקע?", האָט ער געענטפערט "דמים תרתי משמע", אַז אין זכות פון צדקה וואָס די אַמעריקאַנער אידן טיילן סיי פאר דאָ און סיי פאר אַנדערע מקומות וואו אידן געפונען זיך, אין דעם זכות וועט מען ניצל ווערן.

אין זיינע לעצטע טעג, ווען די ביטערע מחלה האָט זיך ליידער פאַרשאַרפט, איז ער אַדורך אַ שווערע אָפּעראַציע. מ'האָט אים געגעבן איינשלעפונגס מעדיצינען, איינמאָל און צווייטמאל, אָבער ס'האָט נישט געווירקט. צו געבן אַ דריטע מאָל איז געווען אַ גרויס געפאַר, האָט דער מלאך באַפוילן מ'זאָל דורכפירן די אָפּעראַציע אָן איינשלעפן, און ער האָט נאָכדעם געזאָגט אַז ער האָט גאָרנישט געשפירט די אָפּעראַציע ווייל ער האָט זיך געהאַט פאַרטיפט אין אַ ר"ן אין מסכת נדרים!

זינט יענעם אָפּעראַציע האָט ער געדאַוונט תפלת שחרית, מנחה ומעריב אינעם פריעסטן זמן וואָס מ'האָט געקענט. דעם ערשטן טאָג שבועות, שנת תרצ"ח, האָט ער געדאַוונט מנחה אינעם פריעסטן זמן וואָס שייך. אינמיטן די שטילע שמונה עשרה, ווען זיין זון האָט נאָך געהערט ווי דער מלאך זאָגט "אתה בחרתנו" איז ער אַוועקגעפאַלן, ויצאה נשמתו בטהרה, שטייענדיג בתפלה לפני אדון כל און לויבנדיג השי"ת אויף דעם "אתה בחרתנו מכל העמים", אַן ענין אויף וואָס דער מלאך האָט מקדיש געווען ימיו ושנותיו אַז טראָץ מ'געפינט זיך בין העמים דאַרפן אידן זיין מובדל ומופרש פון די גוים און זיך אויפפירן ווי דער עם הנבחר.

ער איז באַהאלטן געוואָרן אין די חלקה פון זיין קהלה נוסח האר"י אין דער בראָנקס, זכותו הגדול יגן עלינו.

די מלאכים

אויב וויל מען איינעם באַקרוינען אַלס "מייסד" פון די מלאכים אין וויליאַמסבורג, וואָלט דער טיטל געגאַנגען צו צוויי: הרה"ח בעל מסירת נפש רבי בנציון וועבערמאַן ז"ל (פאָטער פון יבלחט"א הגה"צ רבי מאיר שליט"א אבדק"ק נתיבות עולם לרפו"ש און נאָך), און הרה"ח בעל מסירת נפש רבי זאַנוויל גערטנער ז"ל.

די צוויי האָבן באַזונדער "אַנדעקט" דעם מלאך און פון ביידע האָט זיך דערנאָך צוזאַמגעשטעלט די "מלאכים" חבורה.

ר' בנציון וועבערמאַן איז פאַקטיש שוין געווען אַ צווייטער דור תלמיד פונעם מלאך. זיין פאָטער הרה"ח המפורסם רבי משה וועבערמאן ז"ל האָט געטראָפן דעם מלאך זומער תרפ"ו, אינעם קאנטאראוויץ האָטעל אין וואודרידזש, ניו יאָרק. נאָכדעם האָט ער געזאָגט פאַר זיין זון ר' בנציון אַז ער האָט "געטראָפן אַן ערליכער איד צו וועמען צו גיין".

ר' משה וועבערמאַן ז"ל איז אַרויסגעקומען קיין אַמעריקע נאך אין די תר"מ יאָרן. ער איז געקומען פון שטעטל טיסא-ליק, אונגאַרן, געווען אַ זון פון הגה"ק רבי שלום מרדכי זצ"ל דער רב פון טיסא-ליק, וואָס דער הייליגער צאַנזער רב זי"ע פלעגט שיקן מען זאָל זיך מזכיר זיין ביי אים.

ר' משה וועבערמאַן האָט געוואוינט פון איסטסייד. זיין זון ר' בנציון האָט געוואוינט אין וויליאמסבורג וואו ער האָט מייסד געווען אַן ערליכע מיידל שולע מיט'ן נאָמען "בית רחל" וואו ער האָט געקעמפט מיט מסירת נפש מען זאָל נאָר לערנען ערליכע לימודים. ער איז שפּעטער אויך געווען פון די הויפּט לוחמים מען זאָל נישט אַריינברענגען לימודי חול אין ישיבה תורה ודעת.

ס'איז געווען אַ צייט ווען מ'האָט דורכגעפירט אַ געזעץ אין אָלבאַני אַז אַלע ישיבות דאַרפן טוישן דעם סדר און אַנשטאָט לערנען דעם ערשטן העלפט פון טאָג די לימודי הקודש, און בלויז נאָכמיטאָג לימודי חול, זאָל מען איינפירן פאַרקערט אַז דעם ערשטן העלפט טאָג זאָל מען אין אַלע ישיבות לערנען לימודי חול און דעם צווייטן העלפט טאָג לימודי קודש.

צווישן די שתדלנות דאָס אָפּצושרייען איז דאַן פאָרגעקומען אַן

(פאָרזעצונג אויף זייט 12)

אַ בילד פון די בראשית יאָרן אין אַמעריקע נאָך די צווייטע וועלט מלחמה, וואו מ'זעט די חשוב'ע ברידער לבית וועבערמאַן. פון ר. צו ל.: הגה"צ הישיש רבי פינחס אהרן שליט"א רב פון מיאַמי, הרה"ח ר' משה וועבערמאַן נ"י פון וויליאַמסבורג, הגה"צ רבי מאיר וועבערמאַן שליט"א לרפוא"ש רב דביהמ"ד נתיבות עולם אין וויליאַמסבורג און להבחל"ח הרה"ח ר' יודל וועבערמאַן ז"ל פון מאָנסי.

אחים וועבערמאַן זענען געווען געלאַדענט צו חתונה פון אַ נאָנטע משפחה און פאַרבעטן געוואָרן נישט צו קומען מיט זייערע שוואַרצע היטן. דאָך האָבן זיי אָבער ביי די חתונה אַרויסגעשטאַרט מיט זייער עכט-חסידישן געשטאַלט, ויראת ה' חופף על פניהם

ניתנה תורה למלאכי"ם

א בליק פון די תר"צ יארן אין די וויליאמסבורגער מלאכי"ם

(פאַרזעצונג פון זייט 11)

אסיפה אין וויליאַמסבורג אין ישיבת תורה ודעת, און רבי בנציון וועבערמאַן ז"ל האָט געברענגט דעם מלאך מיט אַ טעקסי פון מעון קדשו אין די בראָנקס און דער מלאך האָט געקלאַפּט אויפ'ן טיש אַז מ'טאָר ניט, מ'טאָר ניט! און בחסדי ה' איז די גזירה בטל געוואָרן.

דער מלאך זי"ע פלעגט אַסאַך מאָל זאָגן אין זיין בית המדרש דברי תורה גאָר הויעך, אַז די מענטשן האָבן גאָרנישט פאַרשטאַנען, און אויך ביי אַ געוויסע פאַל, אינמיטן אַ שמועס מיט רבי בנציון וועבערמאַן ז"ל, האָט ער זיך אָנגעטון דעם היט און אָנגעהויבן צו זאָגן דברי תורה, ווען זיין צורה פלאַמט.

מ'האָט נישט פאַרשטאַנען די הויכקייט פון די תורה. אויף די שאלה צום מלאך ביי מערערע געלעגנהייטן פאַרוואָס ער זאָגט אַזעלכע הויכע דברי תורה וואָס מ'פאַרשטייט נישט, האָט ער געענטפערט אַז די ווערטער גייען אַריין אינעם אויר, עס טוט מטהר זיין דעם אויר, און עס וועלן נאָך אַמאָל זיין מענטשן אין אַמעריקע וואָס וועלן דאָס פאַרשטיין!

*

ר' זאַנוויל גערטנער איז הערשט אַרויסגעקומען פון אונגאַרן קיין אַמעריקע אין יאָר תר"צ. ער איז נאָך דאַן געווען אַ בחור און געגאַנגען לערנען אין תורה ודעת וואָס איז דאַן געווען די איינציגסטע ערליכע ישיבה. ער איז אָבער פאָרט נישט געווען צופרידן געווען אַז דאָס איז נישט געווען פולשטענדיג אין חסידישן גייסט. מענטשן האָבן אים געזאָגט, עס איז דאָ אַן אַלטער איד אין ספרינג וואַלי (וואו דער מלאך איז געווען יענעם זומער) גיי אַהין צו אים און דאָרט וועסטו דיר טרעפן דאָס פלאַץ.

נאָכדעם וואָס ר' זאנוויל האָט זיך מדבק געווען אינעם מלאך, האָט ער אָנגעהויבן שלעפן אַהין אויך אַנדערע בחורים פון ישיבה תורה ודעת, און אויך טייל פון די עלטערע בחורים וועלכע האָבן שוין געלערנט אין מתיבתא פון תורה ודעת.

עס איז צום באַטאָנען, אַז דער מייסד ומנהל פון ישיבה תורה ודעת, הגה"צ רבי שרגא פייוול מענדלאָוויטש זצ"ל, פלעגט מתחילה אַליין שיקן צום מלאך געוויסע געקליבענע בחורים פון זיין ישיבה, וואָס ער האָט פאַרשטאַנען אַז זיי האָבן מער אַ חסידישן גייסט.

רבי שרגא פייוול, וועלכער איז געווען מיוצאי אונגאַרן, האָט געוואָלט אַז זיינע תלמידים זאָלן זייןביידע, סיי ליטווישע תורה און סיי פאַרמאָגן חסידישע ווארעמקייט, און ער האָט געהאַלטן אַז פאַר דעם צוועק איז זייער געאייגנט דער מלאך וועלכער האָט געהאַט אין זיך ביידע, סיי ער איז געווען אַ חבדסקער חסיד און סיי ער איז געווען אַ ידיד נפש מיט הגאון רבי חיים בריסקער זצ"ל.

זומער תרצ"ה איז רבי שרגא פייוול נישט געזונט געווען און נישט געווען אין ישיבה. וויבאַלד ער איז נישט דאָרט געווען, זענען די בחורים געגאַנגען מער צום מלאך און געוואָרן מער דבוק אין אים, און ער האָט געטוישט זייער מהלך החיים צו גיין מיט אַראָפּגעלאָזטע פיאות און מיט ציצית אינדרויסן און נישט שניידן די באָרד.

רבי שרגא פייוול — וועלכער האָט געוואלט האלטן זיינע תלמידים אין די ראַמען, אויף אַ וועג עס זאָל זיין אַקצעפּטירבאַר אויך ביי די אַמעריקאַניזירטע עלטערן — וואָלט זיי מסתמא אפגעשטעלט פון גיין אַזוי ווייט, אבער וויבאַלד ער איז נישט געזונט געווען, זענען די בחורים פיל מער געגאַנגען צום מלאך און ער האָט זיי באַאיינפלוסט צו אָפּווייכן פון יעדן סאָרט מאָדערניזם, נישט צו גיין מיט נעקטייס אָדער אַ קראָגן וואָס איז דעמאלט געווען מאָדערן (די העמדער פלעגן האבן בענדלעך).

ווען רבי שרגא פייוול איז געזונט געוואָרן און צוריגעקומען אין ישיבה, איז געוואָרן אַ מהומה, און ער האָט געזאָגט אַז אויב די בחורים טרישן נישט צוריק דעם לבוש און אויסזען ווי ביז איצט, שיקט ער זיי אַרויס פון ישיבה.

זענען די בחורים געגאַנגען צום מלאך, און ער האָט געזאָגט: ווילאַנג מען וואַרפט אייך נישט אַרויס בפועל, זאָלט איר זיך נישט שניידן די באָרד.

אינמיטן יאָר תרצ"ו האָט מען די בחורים למעשה אַרויסגעוואָרפן פון ישיבה. אין יענע צייט איז אַריינגעקומען אין ישיבה הגאון רבי שלמה היימאן זצוק"ל וועלכער האָט זייער מחשיב געווען די מלאכים. ער אליין פלעגט אויך כסדר גיין צום מלאך.

דער שפעטערדיגער רב פון די מלאכים, הגאון הצדיק רבי יעקב שאָהר זצ"ל, איז דאַן געווען דער גרעסטער חריף אין מתיבתא תורה ודעת, און ווען מ'האָט אַרויסגעוואָרפן די בחורים האָט רבי שלמה היימאַן געבעטן, אַז מען זאָל כאָטש ערלויבן פאַר ר' יעקב שאָהר צו קומען הערן זיין שיעור, אָבער די הנהלת הישיבה האָט נישט געוואָלט.

די בחורים זענען דעמאָלט קודם געגאַנגען לערנען אין פוילישע שטיבל, וואָס איז דעמאלט געווען אויף 257 דיוויזשאַן עוועניו (קעגנאיבער די לייברערי, די ביו-קיו-אי הייוועי איז דאן נאכנישט געווען), וואָס דאָרט איז אויך געווען די ערשטע מקוה אין וויליאַמסבורג.

זיי האָבן זיך דאָרט אַריינגעזעצט און געגרונדעט אַזאַ אייגענע ישיבה. זיי זענען געגאַנגען פרעגן דעם מלאך, וואָספאַראַ נאָמען צו געבן פאַר די ישיבה, האָט דאָס דער מלאך אַוועקגעמאַכט, וואָספאַראַ תכלית איז דען אַ נאָמען?

אָבער זיי האָבן געבעטן דייער

(פאַרזעצונג אויף זייט 13)

הרה"ח המפורסם ר' משה וועבערמאַן ז"ל, זון פון הרה"ק רבי שלום מרדכי וועבערמאַן זצ"ל פון טיסא-ליק און תלמיד פון הייליגן ייטב לב זי"ע. ר' משה ז"ל איז אַסאַך יאָרן געפארן קיין צאַנז און געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר תרמ"ח. אין יענע יאָרן האָט ער זיך געעפנט אַ רעסטאָראַנט געשעפט אויף ריווינגסטאָן סטריט אין די איסט-סייד, כדי ער זאָל קענען זיין אַ בעל הבית פאַר זיך און זיין פאַרשלאָסן אום שבת קודש. אין אַ שב"ק איז אַמאָל צוגעקומען צו אים אַ מאַן מיט אַ ציגאַרעטל אין מויל און אַ קאַרטל אין די האַנד אים און געפרעגט "וואו איז דער דאָזיגער אַדרעס?". ר' משה האָט אים נישט געטראַכט קיין סאַך און אַראָפּגעלאָזט אַ פראַסק פאַר'ן מחלל שבת, וועלכער האָט אים דערנאָך געלאָזט אַריינגעמען אין פאָליציי סטאַנציע. די קהלה "קהל אנשי אונגאַרן" אין מאַנהעטן, וואו ר' משה האָט געדאַוונט, זענען געקומען שתדל'ן צום פאָליציי סטאַנציע און מ'האָט אים באַפרייט

פון ר. צו ל.: הרה"ח ר' יודל וועבערמאַן ז"ל פון מאָנסי, יבלחט"א הרה"ח ר' משה וועבערמאַן נ"י פון וויליאַמסבורג, הגה"צ הישיש רבי פינחס אהרן שליט"א רב פון מיאַמי און הגה"צ רבי מאיר וועבערמאַן שליט"א לרפוא"ש רב דביהמ"ד נתיבות עולם אין וויליאַמסבורג - ביי אַ חתונה אין ברוקלין אין די נ' יאָרן

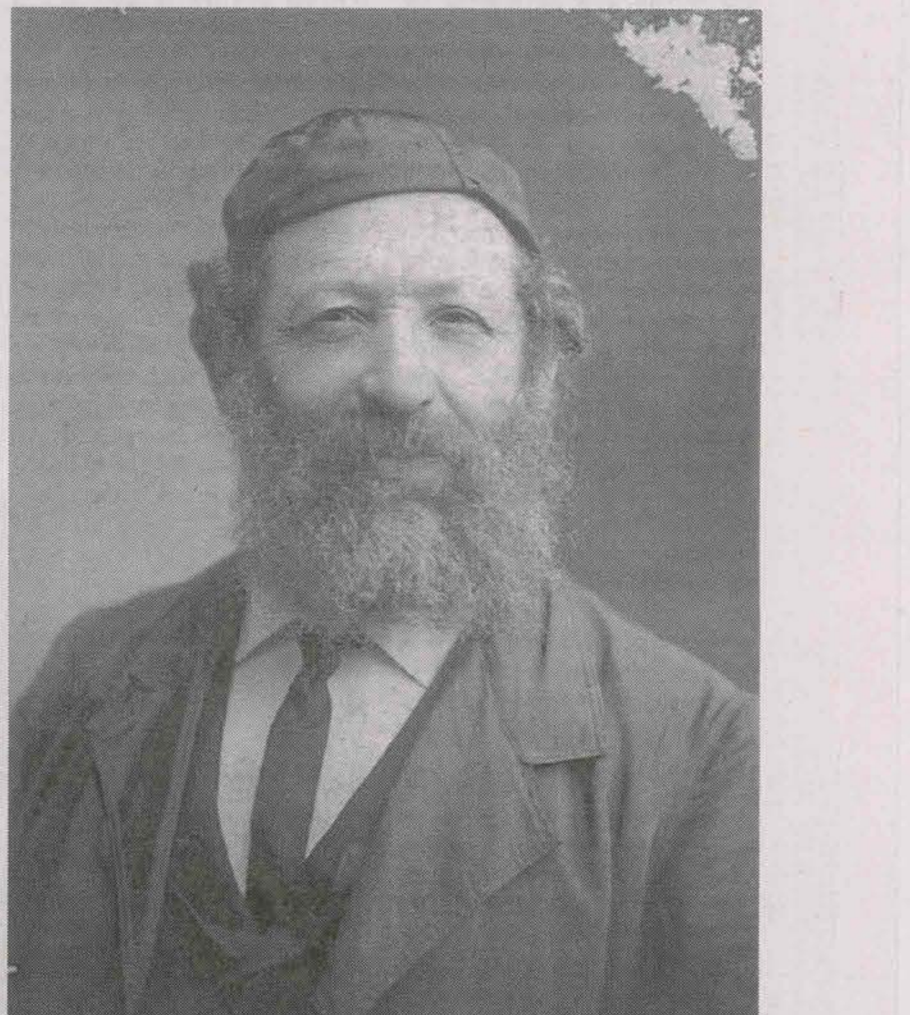

הרה"ח המפורסם ר' פינחס אהרן ברודער ז"ל שו"ב און חסיד פון הייליגן שינאָווער רב זי"ע, צו וועם ער איז געפאָרן אויף יום טוב שבועות. דער שינאָווער רב האָט געזאָגט פאַר ר' פנחס אהרן "אַמעריקע דאַרף האָבן אַ שוחט". האָט אים ר' פנחס אהרן געפרעגט "וואָס וועט זיין מיט די דורות?". האָט אים דער שינאָווער רב פאַרשפראָכן "דורות ישרים" און אין יאָר תרל"ח איז ער טאַקע געקומען קיין אַמעריקע. ר' פנחס אהרן ז"ל איז געווען דער שווער פון הרה"ח ר' משה וועבערמאַן ז"ל, פאָטער פון ר' בנציון וועבערמאַן ז"ל און זיידע פון האחים וועבערמאַן ז"ל ולהבחל"ח שליט"א

ניתנה תורה למלאכי"ם

א בליק פון די תר"צ יארן אין די וויליאמסבורגער מלאכי"ם

(פארזעצונג פון זייט 12)

שטאַרק אַז עס פעלט זיי אויס, צו קענען זאָגן אַ ישיבה נאָמען וואו זיי לערנען. האָט דער מלאך געהייסן געבן דעם נאָמען "נתיבות עולם", נאכ'ן ספר פונעם מהר"ל מפראג וואס דער מלאך איז געווען זייער דבוק אין זיינע ספרים.

זיי האָבן דאָרט געדאַווענט נוסח אר"י לויט'ן חב"ד-נוסח פונעם מלאך. אָבער דער נוסח האָט געשטערט פאַר די מתפללים פון פוילישע שטיבל, זענען זיי דעריבער אַוועקגעגאַנגען פון דאָרט און געגאַנגען לערנען אין "ביהמ"ד ליאדי נוסח האר"י" וואָס איז געווען אויף סאַוט 5טע סטריט קאָרנער הופער סטריט. דאָרט איז שוין פריער געווען אַ חב"ד בית המדרש, און זיי האָבן זיך אַריינגעזעצט לערנען אויפ'ן אויבערשטן שטאָק.

שפעטער זענען זיי געגאַנגען לערנען אין שטוב פון רבי שמעון שיין ז"ל וועלכער האָט געוואוינט אויף 232 סאַוט 9 סטריט. ער האָט זיי געגעבן אַ צימער צום לערנען.

ר' שמעון שיין איז אויך געווען פון די אמת'ע ערליכע אידן פון אַמעריקע בימים ההם, ער איז געווען אַ שוחט אויף וועמען היגע ערליכע אידן האָבן זיך רואיג פאַרלאָזט. (זיין זון הרב משה שיין איז געווען אַן איידעם ביי רבי יעקב יוסף הערמאַן ז"ל פון דער איסטסייד, דער מאַן פון די באַרימטע מחנכת מרת רוחמה שיין ע"ה וועלכע איז לעצטנס נפטר געווארן). ער איז געווען אַ גרויסער אָנהענגער פונעם מלאך, און נאָכ'ן אַריינעמען די ישיבה ביי זיך אין שטוב האָט ער געוואָלט לייגן אַ שילד "ישיבה נתיבות עולם". אָבער אויף דעם האָט דער מלאך שוין נישט מסכים געווען, זאָגנדיג: איז עס דען אַ גראָסערי געשעפט? (צום באַמערקן, ביז היינט איז נישט דאָ קיין סיין אויף בית המדרש נתיבות עולם).

שפעטער, נאָכדעם וואָס ר' זאנוויל גערטנער האָט חתונה געהאַט, האָט די ישיבה זיך אַריינגעצויגען אין אַ צימער ביי ר' זאנוויל אינדערהיים אויף 126 פען סטריט.

אין יאָר תש"ג האָט ר' פייבוש ווײַלער ז"ל, וועלכער איז אַליין געווען אַ חבדסקער און געווען פון די נאָנטסטע תלמידים פונעם מלאך, אָפּגעקויפט די געביידע אויף 205 יוז סטריט וואו דער בית המדרש נתיבות עולם געפינט זיך ביז היינט, בנשיאות הגה"צ רבי מאיר וועבערמאַן שליט"א לרפו"ש.

(איבער די צוויי, ר' בנציון וועבערמאַן און ר' פייוויש ווײַלער איז כדאי צו דערמאַנען, אַז ווען דער זון פונעם מלאך האָט חתונה געהאט אין אלבאני אין יאָר תרפ"ט, האָט דער מלאך געזאגט אַז עס גייט אים נישט אָן ווער עס וועט זיין מסדר קידושין, אָבער עדים דאַרפן זיין כשר'ע און ער האָט מיטגענומען ר' בנציון וועבערמאַן און ר' פייבוש ווײַלער אלס עדות.)

די ניו יאָרקער "מלאכים", ווי מיר האָבן אַמאָל געהערט פון אַ חשוב'ן מגיד שיעור שליט"א, ממשפחת דערשאָוויץ, האָבן זיך ערוואָרבען דעם נאמען צוליב דריי סיבות: 1) תלמידים פונעם "מלאך", 2), זייער געוואַלדיגע מסירת נפש און אנטשלאָסנקייט צו זיין דא אין אַמעריקע, בימים ההם, פולשטענדיגע פרומע חסידישע אידן, מיטן פולסטן לבוש, און פולסטן פרומקייט, וואָס וואָלט נאך אפילו בימינו אלה זיי געגעבן אַ מחזה פון בני עלי', 3), אַ קבוצה געהויבענע אידן בעלי מדריגה, וועלכע האָבן מקיים געווען דעם פת במלח תאכל ועל הארץ תישן אין בוכשטעבליכן זין פון וואָרט, זיך מסגף געווען מיט תעניתים, פורש געווען מכל תאוות עולם הזה, געדאַווענט מיט אַ דביקות נפלאה און פאַרברענגט רוב שעות מיט תורה ותפלה ביגיעה עצומה עד אין לשער.

אין אנדערע ווערטער, אויב איז דער מלאך געווען אַ מלאך, מיט זיין עבודה און זיין פרישות למעלה מהשגת אדם, זענען די מלאכים געווען ראוי צו טראָגן דעם זעלבן כתר שם טוב "מלאכים", זייענדיג ריכטיגע תלמידים ההולכים בדרכיו.

משפחות מלאכים

די וויליאַמסבורגער מלאכים איז באַשטאַנען פון אַ קליין הייפעלע, צווישן צוואָנציג און דרייסיג משפחות.

אָבער עס איז וויכטיג אונטערצושטרייכן, אַז בשעתו פונעם מלאך איז דער קרייז פון מלאכים געווען סאַך ברייטער, נאָר שפעטער נאָך זיין הסתלקות האבן זיי נישט געהאט וואו צו גיין און צום סוף זענען ליידער אַסאַך קאליע געווארן. געבליבן זענען בלויז די וויליאַמסבורגער מלאכים וועלכע האָבן נאָך די צווייטע וועלט מלחמה זיך מדבק געווען אין מרן רביה"ק בעל דברי יואל מסאַטמאַר זי"ע און זייערע אייניקלעך און אור-אייניקלעך זענען עד היום מסלתה ומשמנה פון וויליאמסבורג און אַנדערע חסידישע געגנטער.

פאַר'ן צוועק פון אונזער סעריע, כדי די ליינער זאָלן האָבן אַן אַנונג פון וועמען מען רעדט, וועלן מיר בלויז אויסרעכענען די פאָלגענדע וועלכע ווערן דערמאַנט אין די צייטונגס באַריכטן וואָס מיר וועלן באַלד פון זיי ציטירן כמעט צוויי גאַנצע באַריכטן און אָפהאַנדלונגען:

- ר' בנציון וועבערמאַן ז"ל, און זיינע קינדער: הגה"צ רבי מאיר שליט"א לרפו"ש, ר' יודל ע"ה, ר' משה נ"י, הרה"ג רבי פינחס אהרן שליט"א רב פון מיאמי, און דער איידעם ר' נפתלי צבי ראפאפורט (אַ זון פון ר' אלי' ראפאפורט ז"ל וועלכער איז אַרויסגעקומען ממש פאר די מלחמה. ר' אלי' איז געווען אַ זון פון ר' אליעזר, בן ר' אברהם ראפאפורט וועלכער איז געווען אַ פעטער פאַר רביה"ק מסאַטמאַר זי"ע בזוו"ה, זייענדיג אַן איידעם פון הרה"ח ר' בצלאל ווײַנבערגער ז"ל, דער שווער פונעם פלאַנטשער רב זי"ע.)

הרה"ח ר' משה וועבערמאַן ז"ל, תלמיד פון ייטב לב זי"ע (ר) און זיין שווער הרה"ח ר' פנחס אהרן ברודער ז"ל שו"ב (ל) - אויף די עלטערע יאָרן אין אַמעריקע

- ר' שמעון שיין ז"ל שו"ב, וועלכער איז דאָ געווען פונעם עלטערן דור. ער האָט געהאַט עטליכע זין און דריי טעכטער.
- ר' יחזקאל דערשאוויטץ ז"ל. זיין זון איז געווען הרה"ח ר' יוסף דערשאוויץ ז"ל פון וויליאַמסבורג און ער האָט אויך געהאַט צוויי טעכטער.
- ר' אברהם שאהר ז"ל פון וויליאַמסבורג, וועלכער איז פונדערהיים אויס געווען אַ סאַדיגערער חסיד, און איז נישט געווען דאָהי פון די אָנהענגער פונעם מלאך. ער האָט אַסאַך קינדער, די שפיגעלעך זענען געווען הגאון רבי גדלי' זצ"ל וועלכער איז שפעטער געווען ראש ישיבה תורה ודעת און שפעטער ראש ישיבה פון ביהמ"ד עליון אין מאנסי, און אין בנו הגאון הצדיק רבי יעקב זצ"ל וועלכער איז געוואָרן פון די

(פארזעצונג אויף זייט 14)

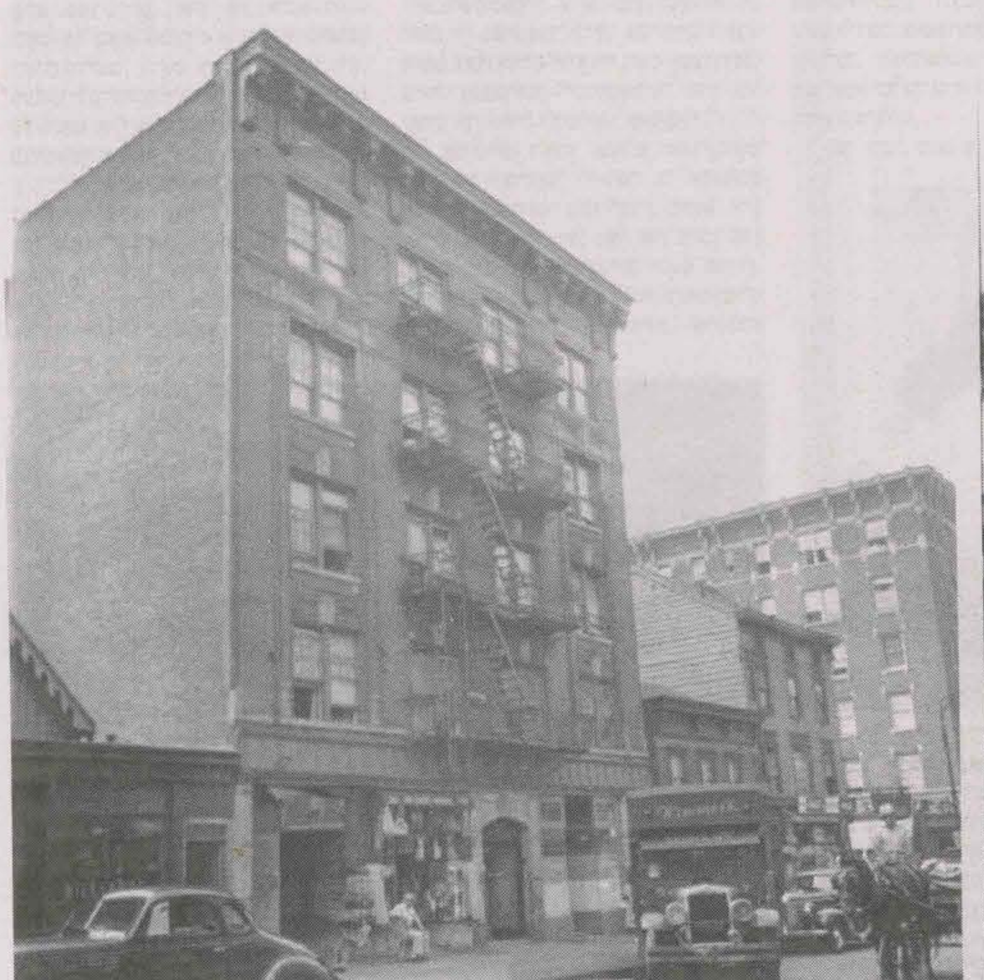

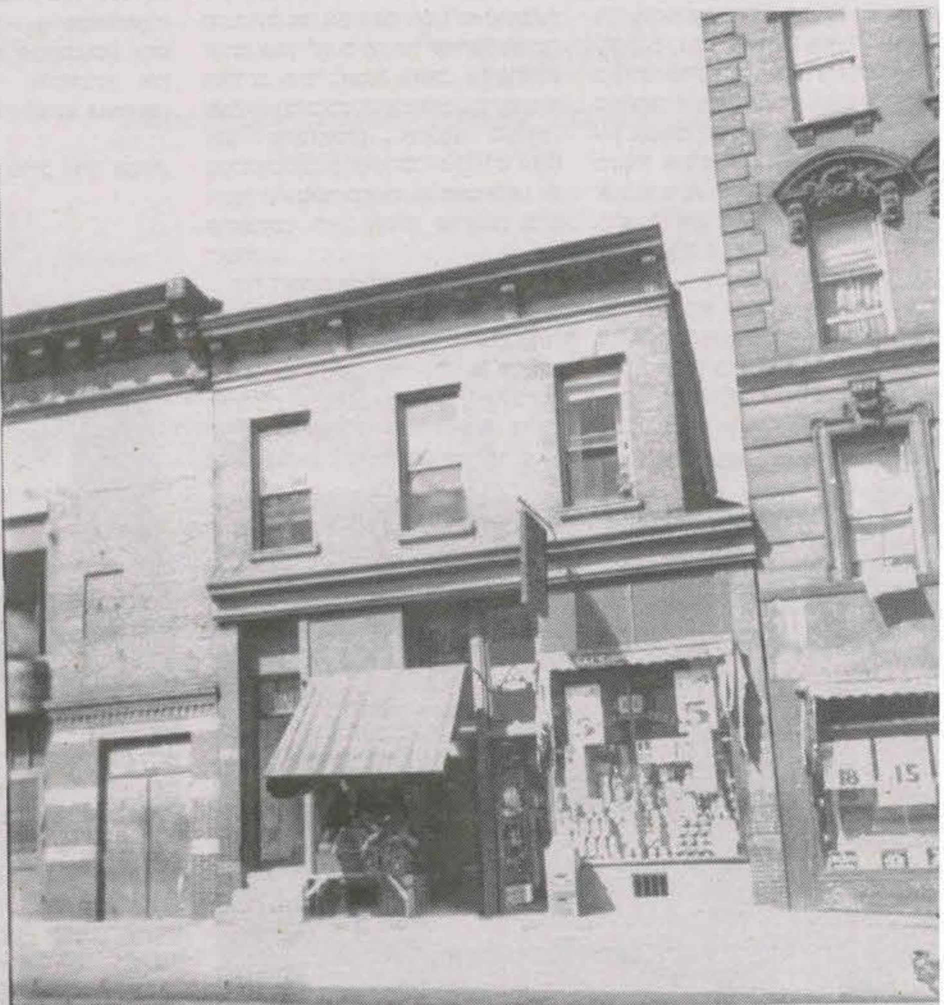

כטער בילד: די דירה העכער'ן געשעפט אויף וואַשינגטאָן עוועניו אין די בראָנקס, וועלכע איז געווען די ערשטע דירה וואו דער מלאך זי"ע האָט געוואוינט אין אַמעריקע. דאָס געשעפט הונטער'ן רה איז געווען אַ פלייש-יאַטקע. איינמאָל האָט די רביצין פונעם מלאך געזען ווי אַ אידענע גייט דאָרט אַריין קויפן פלייש, טראָץ וואָס איר כשרות איז נישט געווען אויסגעהאַלטן, האָט זיך די דענע פאַרענטפערט "אַזוי ווי איך האָב געוואוסט אַז דער מלאך וואוינט העכער דעם בוטשער, האָב איך פאַרשטאַנען אַז ס'איז אויסגעהאַלטן". ווי נאָר דער מלאך האָט דאָס געהערט האָט ער באַלד אַוועקגעצויגן אין אַן אַנדערע דירה פון אַן אַפּאַרטמענט געביידע אויף וואַשינגטאָן עוועניו (אויפ'ן לינקן בילד), נישט קוקנדיג פונעם באַקוועמליכקייט מיט וואָס די ערשטע דירה איז געווען, זייענדיג אַ באַזונדערע דירה פאַר זיך אַליין

ניתנה תורה למלאכי"ם

א בליק פון די תר"צ יארן אין די וויליאמסבורגער מלאכי"ם

(פאַרזעצונג פון זייט 13)

ראשי המלאכים, דער מלאך האָט אים געשטעלט אָנצופירן דאָס רוחניות פון זיינע תלמידים אין וויליאַמסבורג און ער איז שפעטער געווען רב אין ביהמ"ד נתיבות עולם ביז צו זיין פטירה אין יאָר תש"מ (ומנו"כ איז אין קרית יואל).

• ר' זאנוויל גערטנער ז"ל וועלכער איז אַליין ארויסגעקומען אַהער אלס בחור. זיינע קינדער זענען משפחת גערטנער הכבודה.

• ר' יוסף פלאהר ז"ל, וועלכער האָט קודם שטודירט און ביים גרינדונג פון תורה ודעת איז ער אַריין דאָרט לערנען, און אים האָט רבי שרגא פייוול מענדלאוויטש נאָך געשיקט צום מלאך, זייענדיג פון די בעסטע בחורים. ר' יוסף איז געווען אַ זון פון ר' אהרן פלאָהר און זיי זענען שוין געווען אין אַמעריקע עטליכע דורות.

• ר' אבא שאול סאלאף ע"ה, וועלכער איז לעצטנס נפטר געוואָרן. ער האָט אויך געלערנט אין תורה ודעת. זיין טאטע ר' שמעון קלמן איז שוין דאָ געגאנגען צום מלאך.

• ר' יעקב מנחם מענדל ראזען ז"ל, וואָס זיינע עלטערן זענען געווען פון באָלטימאָר, און ער האָט מיט די אייגענע כוחות זיך אַרויפגעדראַפעט צו ווערן אַ בן תורה, און שפעטער אַ פולשטענדיגער חסידישער תלמיד פונעם מלאך. זיינע קינדער זענען למשפחות ראזען, ראזענבערג און שטרייכער.

קנאות דקדושה

דער מלאך איז געווען אַ פייערדיגער קנאי קעגן ציונות און קעגן אַלע פאַרטייען. אין אַן אינטערוויו וואָס ער האָט געהאַט מיט אַ אידישען זשורנאליסט, וואָס מיר ברענגען דאָ, דערציילט ער מוראדיגע דיבורים וואָס ער האָט אַליין געהערט פון רבי חיים בריסקער איבער די אגודה.

ר' בנציון וועבערמאַן ז"ל האָט געהאַט גרויס רדיפות וועגן אידישקייט אין אַמעריקע און געהאַט אַ פלאַן צו פאָרן מיט זיין פאַמיליע זיך באַזעצן אין ארץ ישראל. אנפרעגענדיג דעם מלאך האָט ער אים אָפגערעדט דערפון, זאָגענדיג אַז דאָרט וועט זיין מער צרות ווי חורבן בית שני!

ס'איז באַקאַנט בקרב חסידי סאַטמאַר אַז רביה"ק הדברי יואל זי"ע האָט זיך אויסגעדרוקט בגודל קדושתו וצדקתו פונעם מלאך זי"ע, אַז אויב ער וואָלט געוויסט און געהערט פונעם מלאך נאָך זייענדיג אין אייראָפע, וואָלט ער פריער געפאָרן קיין אַמעריקע! און ביי אַן אַנדערע געלעגנהייט האָט ער געזאָגט: אַ שאָד, אַ שאָד, אַז איך האָב אים נישט געקענט!

די צייטונגען

אין די צייטונגען לייענען מיר ווי די אַמעריקאנער גאס האָט געשטורעמט – און געטרייסעלט פאר ציטער – אז דער אלטער אידישער דרך פון אייראפע, פון וועלכע אַמעריקע האָט שוין לאנג פארגעסן, קומט צוריק!

מען זעט אין די צייטונגען דאָס גרויס מסירת נפש פון די מלאכים אויף יעדן קוצו של יו"ד, און זיך דערווייטערן פון יעדן מגע ומשא מיט מחללי שבתות. מען זעט ווי טייל פון זיי האָבן איבערגעלאָזט היי סקול און קאַלעדזש מיט די העכסטע צייכענונגען, טייל האָבן מקיים געווען דעם "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו", זיך אָפגעלאָזט פון די עלטערן וועלכע זענען געווען פריי, אָדער האָבן נישט געוואָלט זייערע קינדער זאָלן זיין אַזוי אינגאַנצן פרום.

מען זעט וואס די מלאכים זענען אויסגעשטאַנען אז זיי האבן נישט בלויז געדאַרפט גיין קעגן דעם שטראָם, נאָר אויסגעשטאַנען רדיפות פון זייערע משפחות, רדיפות פונעם גאַנצן געזעלשאַפט, און ליצנות און געשפאָטן אין די צייטונגען.

און מען זעט דאס גרויסע הפקרות אין אידישקייט, מען זעט ווי יעדער אידישער מנהג, און הלכה, אַז אפילו אַ תפלת מנחה איז אַ "נייעס" אין אַ אידישע צייטונגן. און ווערד צו שילדערן פאַר אינטערעסאַנטקייט.

די צייטונגען האָבן זיך כלומרשט געזאָרגט אויף זייער "געזונט", אַז זיי האָבן זיך געפירט בפרישות יתירה און זיך מתנזר געווען פון עסן און שלאָפן.

טייל האָבן דאן גערופן די מלאכים "זאנוועליסטן", ע"ש פון הרה"ח ר' זאנוויל גערטנער ז"ל. אַנדערע האבן נישט געוואוסט וויאַזוי דאָס אָנצורופן, טייל אָנגערופן "מונקאַטש" אין ניו יארק און טייל "בעלזער שטיבל".

אַנדערע האָבן פאַלש פאַרקויפט פאַר ניו יאָרקער לייענער אַז אַזעלכע בחורים געפינט מען שוין נישט אין פוילן און גאַליציע, נאָר אין תימן און מאַראָקאָ, ווען פאַקטיש האָט פוילן, גאַליציע, אונגאַרן און ליטע געווימלט מיט צענדליגער טויזנטער אַזעלכע בחורים.

אַ פרשה פאַר זיך איז געווען, ווען די "מלאכים" האָבן חתונה געמאַכט די קינדער אין יונגען עלטער, ווייל דער מלאך האָט געהאַלטן אַז בן שמונה עשרה לחופה באַדייט, אַז ביים ענדע פונעם אַכצענטן יאָר, דאָס הייסט, ווען מען גייט אַריין אין ניינצענטן יאָר דאַרף מען שוין זיין חתונה געהאַט.

ביים לייענען די צייטונגען באַגעגנט מען זיך איבער דעם שטורעם וואָס די חתונות פון צוויי משפחות האָבן פאַראורזאַכט. עס איז געווען אַ סענזאַציע אין די גאַנצער ניו יאָרקער פרעסע, און באַזונדער האָט די אידישע פרעסע געניצט אַלע כוחות צו אָפ'חוזק'ן און אַרונטעררייסן די חתונות וועלכע זענען פאָרגעקומען אויפ'ן עכט אַמאָליגען שטייגער. עס זענען אָבער אויך געווען צייטונגען וועלכע האָבן זיך אָנגענומען פאַר די משפחות.

די חתונות זענען ביי די קינדער פון ר' יחזקאל דערשאָוויץ ז"ל וועלכער האָט געהאַט צוויי טעכטער, איינע האָט חתונה געהאַט צו הגה"צ רבי יעקב שאָהר זצ"ל און די צווייטע צו הרה"ח ר' מענדל ראָזען ז"ל.

און ביי די קינדער פון ר' שמעון שיין ז"ל וועלכער האָט גענומען דריי איידעמער: ר' זאנוויל גערטנער ז"ל, ר' יוסף פלאהר ז"ל און ר' אבא שאול סאָלאָף ז"ל.

עס דאַרף אָנגעמערקט ווערן, אז פילע פאַקטן וואָס מען זעט אין די צייטונגען זענען ביליגע ליצנות, פיל נישט אמת, וואָס רוב דערפון האָבן מיר ארויסגעלאָזט, און די וואָס מיר האבן יא געלאזט איז נאָר צו געבן אַ בליק וויאַזוי די אידישע מחללי שבתות פרעסע האָט אָפגע'חוזק'ט און זיי באַשמוצט אויפ'ן אַרגסטן פאַרנעם, וואָס אין אונזערע אויגן פאַרגרעסערט דאָס נאר זייער שעצונג און עס ברענגט נאָך שטערקער ארויס זייער געוואַלדיגע מסירת נפש.

היינט צו טאָג געפינט מען נישט אפילו אין די מייזן לעכער אַן אָנדענק פון די אַמאָליגע אפיקורסישע צייטונגען וועלכע האָבן אָפגעפירט טויזנטער אידן פון אידישקייט, אבער פון די אנדערע זייט, זענען אין ניו יאָרק דאָ צענדליגער טויזנטער אַזעלכע בחורים. די זעלבע מלאכים'לעך האָבן אויפגעשטעלט צענדליגער משפחות געבענטשע מיט קינדער, הונדערטער אייניקלעך און אור אייניקלעך מיט די לאַנגע פאות און לאנגע ציצית.

סך הכל, מיט אַ בליק אויף צוריק, איז דאס אלעס בבחינה פון מלאך רע בעל כרחו יענה אמן. פון די אלע צייטונגען, סיידן איינס, איז קיין זכר נישט געבליבן, און די איינע איז אויך אַ לאַנגע גסיסה מיט אויסגעדאַרטע בלעטער. אבער געבליבן איז אַ זכר פאר די אייניקלעך, קוק וואָס די צייטונגען שרייבן: זאלט איר כאטש זען וואָספאַראַ זיידעס איר האָט געהאַט.

לייענט מיט שפּאַנונג:

א שמועס מיט'ן מלאך

("דער טאָג" יאנואר, 1937)

אַמעריקאַנער אינגלעך ווערען אַרויסגעשיקט פון דער ישיבה, ווייל זיי זיינען פרימער פון די פרימסטע

נאָר אין מאָראָקאָ אָדער אין תימן קען מען געפינען אַזעלכע פרומאַקעס ווי עס זיינען די יונגע בחורימ'לעך, וואָס זיינע תלמידים פון דעם "מלאך" אין בראָנקס. – די "מלאכימ'לעך" האָבן זיך פאַרקליבען אין אַ שטיבעל אין וויליאַמסבורג און דאָרט פייניגען זיי זיך, שלאָפענדיג אויף האַרטע געלעגערס, עסען ברויט מיט זאַלץ און טראָגען ניט קיין קאָגענס און קראַוואַטען – מונקאַטש אין ניו יאָרק

אַ געשפרעך מיט'ן "מלאך" פון ש. ערדבערג

בראָנקס האָט אַ מלאך. וויליאַמסבורג האָט מלאכימ'לעך.

ווילט איהר זעהן עפעס שענהס? – געהט אין די בראָנקס אויף וואַשינגטאָן עווועניו און שטעלט אָפּ דעם ערשטען בעסטען איד אָדער אידענע און פרעגט: וואו וואוינט דער מלאך? וועט מען אייך צופיהרן צו זיין הויז.

פיר בלאָק ווייט פון זיין הויז האָב איך אָפגעשטעלט צוויי מענער און איין פרוי, און אויף מיין פראַגע וועגן "מלאך" האָבען זיי מיר אויסגעמאָלען וואו ער וואוינט.

און אָט דער בראָנקסער מלאך האָט גענומען אַ צעהנדליג אַמעריקאַנער בחורים פון וויליאַמסבורג און געמאַכט זיי פאַר מלאכימ'לעך.

אַ פאָר בלאָק פון מאַרסיו עווועניו סטיישאן אין וויליאַמסבורג, איז דאָ אַ מקוה, איבער דער מקוה איז אַ חסידים-שטיבעל, און אין דעם חסידים-שטיבעל זעהט מען "אַ בילד פון פאַרצייטענס", בחורים מיט לאַנגע פאות, ווי גרויסע צעפ, ציצית ביז די קנעכעל אָהן קראָגענס, אָהן קראַוואַטען, אָפענע העלזער, צעכראַסטעטע, מיט טלית-קטנ'ס וואָס זיינען גרעסער פון די טליתים וואָס 99 פראָצענט היגע אידען טראָגען ביים דאַווענען.

די דאָזיגע וויליאַמסבורגער בחורים פונ'ם שטיבל איבער דער מקוה זיינען די תלמידים פון דעם "מלאך" פון בראָנקס.

אַ טייל פון די בחורים האָבען פריהער געלערנט אין דער "מתיבתא" פון וויליאַמסבורג. איצט האָבען זיי זיך אריבערגעקליבען אין שטיבעל אריין.

נו, געה זיי אַ חכם און טרעף אַז אין ניו יאָרק, וואו אַ סך אידען מאַטערן זיך דעם מוח ווי אַריינצופלומפען אַ ביסעל אידישקייט אין די קינדער, אַז אין דער זעלבער ניו יאָרק זיינען דאָ אַזעלכע איבערפרומע בחורים, אַנטיקען וואָס ס'איז שוין שווער צו געפינען היינטיגע צייטען אין די קליינע שטעטלעך פון פוילען און גאַליציע, נאָר אין די אָרימע ליימענע לעכער פון תימן און מאָראָקאָ קען מען געפינען אַ סאַך פון זייער גלייכן.

אין וויליאַמסבורג איז דאָ אַ ישיבה - אַ פאַראָקיעל סקול - די "ישיבה תורה ודעת" וואָס איז איינע פון די פרימסטע ישיבות אין לאַנד. זי וואָלט געווען אַ פרומע אויך צווישן די היימישע ישיבות.

האָט די "ישיבה תורה ודעת" געגרינדעט אַ העכערע ישיבה - די "מתיבתא". לערנט מען דאָרט אַ סאַך. עס לערנען דאָרט גרויסע בחורים און פרום איז מען אין דער "מתיבתא" אפשר מעהר ווי אין די פוילישע אָדער ליטווישע ישיבות.

די עלטערן פון די תלמידים וואָס לערנען סאַי אין דער "ישיבה תורה ודעת" און סאַי אין דער "מתיבתא", זיינען זייער פרום, און די קינדער זייערע לערנען אַלץ אויף אידיש. לשון הקודש (עברית) איז פאַר זיי נישט קיין פרומע זאַך, ווי ביי די פרימסטע פון די פרומע אין פוילן-גאַליציע.

מענטשען האָבען געזעהן די פרומקייט פון יענעם ווינקעל אין וויליאַמסבורג - פון דער ישיבה תורה ודעת און דער מתיבתא - און זיי האָבען זיך געוואונדערט: איז דאָס אין אַמעריקע?

און זיי האָבען באַשלאָסען: ס'איז פוילען, גאַליציע, אַריבערגעפלאַנצט אין וויליאַמסבורג.

אָבער אין דעם פרומען, בעסער געזאָגט, פרימסטען ווינקעל, האָט זיך אַריינגעכאַפּט "איבערפרומקייט" - אַן איבערפרומע סכנה (זלמן שרייבער: ...) וואָס האָט געדראָהט די צוויי פרומע וויליאמסבורגער ישיבות.

אַ טוץ (דאָזען), און אפשר צוויי צעהנדליג בחורים און אינגלעך האָבען זיך געלאָזט וואַקסען ווילד-לאַנגע פאות, זיך אָנגעטאָן טלית-קטנ'ס ווי גרויסע טליתים, מיט ציצית וואָס דערגרייכען ביז דער ערד, אָנגעהויבען גיין מיט אָפענע העלזער, צעכראַסטעט (זלמן שרייבער: אין אַסאַך חסידישע קרייזן האָט מען מקפיד געווען נישט צו פאַרמאַכן דאָס אויבערשטע קנעפל פון העמד), אָן קראָגען, און אַ קראַוואַט איז געוואָרען ביי זיי טריפה. זיי האָבען זיך אָנגעהויבען פייניגען - געגעסען ברויט מיט זאַלץ, געקעכץ ניט גענומען אין מויל אַריין, געשלאָפען אויף דער האַרטער באַנק, ניט געקומען אין צייט אין די קלאַסען לערנען - נאָר פאַרבראַכט שטונדען לאַנג ביים דאַווענען און געלערנט "תניא".

(פאַרזעצונג אויף זייט 15)

הגה"צ הישיש רבי מאיר וועבערמאַן שליט"א לרפוא"ש רב ור"מ נתיבות עולם, מיט זיין פלומעניק הרה"ג חו"ב רבי אליעזר ראפאפארט שליט"א מגדולי המשפיעים בביהמ"ד נתיבות עולם אין וויליאַמסבורג ומנהל רוחני בישיבת תורה ותמימה בברוקלין, ביי די חתונה פון הרב ראפאפארט'ס זון נ"י

עס ווערט געזען: הרה"ג המפורסם רבי אליעזר ראפאפארט ז"ל, זון פון הגה"צ רבי אברהם ראפאפארט ז"ל וועלכער איז געווען אַ שוואָגער פון הרה"ק מפלאָנטש זי"ע און פעטער פון רביה"ק הדברי יואל מסאַטמאַר זי"ע. ביידע זענען געווען לוקחי בנותיו פון הגה"ח רבי בצלאל וויינבערגער זצ"ל פון דיקלא.

דער אייניקל פון רבי אליעזר ראפאפארט ז"ל איז געווען הרה"ח המפורסם ר' נפתלי צבי ראפאפארט ז"ל, איידעם פון הרה"ח המפורסם ר' בנציון וועבערמאַן ז"ל

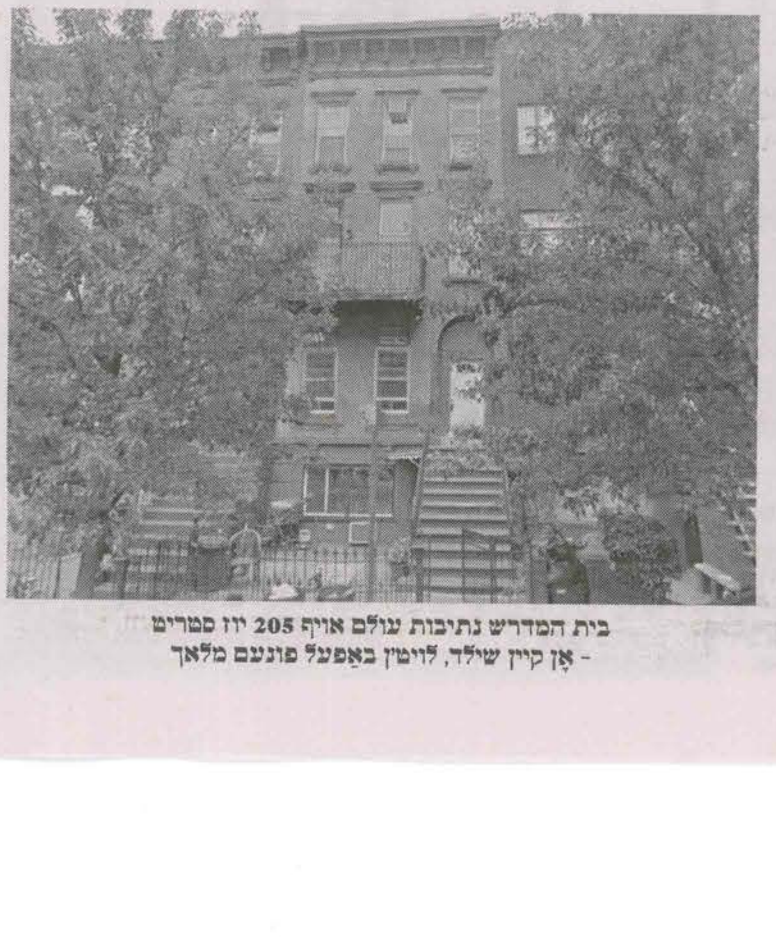

בית המדרש נתיבות עולם אויף 205 יוז סטריט - אָן קיין שילד, לויט'ן באַפעל פונעם מלאך

ניתנה תורה למלאכי"ם

א בליק פון די תר"צ יאָרן
אין די וויליאַמסבורגער מלאכי"ם

(פאָרזעצונג פון זייט 14)

דאָס אליין איז געווען אַ געפאַהה,
שטענס פאַר זייער געזונט, לעבען
יף ברויט מיט זאַלץ און שלאָפען
יף דער האַרטער באַנק וועט דאָך זיי
יינוואַרפען אין אַ קרענק, און אַז זיי
נען געגאַנגען אויף דער גאַס מיט די
שונהדיגע לאַנגע פאות, ציצית ביז
נר ערד, איז מען זיי נאָכגעלאָפען אויף
ער בייז-וואונדער, זיי האָבען זיך אויך
ויסגעשיילט, אויסגעטיילט פון די
נדערטער תלמידים. געווען אַנדערש,
אָבען זיי אַלעמען צערודערט.

און אַז די סכנה איז שוין געווען אַזוי
ויס זיי זאָלען אונטערגראָבען מיט
ער פיהרונג די "מתיבתא" און אַז מען
אָט מיט זיי איינגע'טענה'ט איז דער
נג זייערער טויג ניט, און אויב זיי ווילען
רנען דאָ מוזען זיי אָפהיטען די געזעצן
ן דער אינסטיטוציע, זיינען זיי אַוועק

אין דעם שטיבעל אַריין.

די דאָזיגע בחורים שטעהען אונטער דעם איינפלוס פון דעם "מלאך" פון בראָנקס. פון צייט צו צייט פאָהרען זיי צו איהם און ער זאָגט זיי ווי זיי זאָלען זיך פיהרען.

און עס העלפט ניט קיין רבי, קיין טאַטע, קיין מאַמע - קיינער ניט. די רייד פון דעם בראָנקסער מלאך זיינען פאַר זיי, ווי די רייד פון אַ מלאך פון הימל און אפשר נאָך מעהר.

איך בין געווען אין דער "מתיבתא", אין דער "ישיבה תורה ודעת"; איך בין אויך געווען אין דעם שטיבעל איבער דער מקוה און אויך ביים "מלאך" אין די בראָנקס. איך האָב גערעדט מיט כמעט אַלע "העלדען" פון דעם דאָזיגען טראַגי-קאָמישען שפּיל.

אין דער "ישיבה תורה ודעת" האָב איך אָנגעטראָפען אויף אַזאַ סצענע:

אין אָפיס איז געזעסען דער "יושב ראש" פון "ועד החינוך" מיט צוויי אַלטע אידען און פאַרהערט עטליכע אינגלאַך די גמרא.

ס'איז שוין נאָך עלף פאַרמיטאָג. דאָס פאַרהערען האָט זיך געענדיגט. קומט אַריין אַ מלמד מיט אַ אינגעל פון אַ יאָהר דרייצעהן פערצעהן און דער מלמד זאָגט:

"איצט ערשט איז ער אַריינגקומען אין קלאַס. וואָס טוט מען מיט איהם?"

"וואו ביזטו געווען ביז איצט?", פרעגט דעם אינגעל דער יושב ראש פון ועד החינוך, אַליין אַ רב. "ווייסטו דען ניט אַז ניין אַזייגער מוז מען זיין אין קלאַס?

דאָס אינגעל שווייגט, קוקט ניט אויפ'ן מלמד און ניט אויפ'ן רב, נאָר קוקט צו דער ערד.

"ער האָט נאָך ניט געגעסן" - זאָגט דער מלמד. "וואָס טוט מען מיט אים?"

"איך האָב געדאַווענט" רופט זיך ענדליך אָן דאָס אינגעל.

ער איז געווען אין דעם "באַריהמטען" שטיבעל איבער דער מקוה, געדאַווענט פון זיבען אין דער פריה ביז עלף פאַרמיטאָג.

"אַלע תלמידים האָבען געדאַווענט" האָט געזאָגט דער רב, "און פונדעסטוועגען זיינען זיי אַלע געווען ניין אַזייגער אין קלאַס צום לערנען. איך אַליין האָב געדאַווענט, איך האָב אויך געלערענט אַ בלאַט גמרא און איך בין שוין דאָ געווען ניין אַזייגער. אַז דו קומסט נאָך עלף אין ישיבה האָסטו דאָך פאַרלוירען צוויי שעה לערנען. דו ווייסט דאָך אַז מען מוז לערנען. האָסטו געלערנט פרק? אפשר קענסטו מיר זאָגען וואָס איך וויל דיר זאָגען פון פרק?

"אַז 'לא עם הארץ חסיד'", זאָגט דאָס אינגעל מיט אַ שמייכעל.

"האָסט טאַקע נאָך ניט געגעסן?", פרעגט מען אים.

כ'האָב יאָ געגעסן, ענטפערט ער, ברויט מיט זאַלץ.

דאָס אינגעל איז אינגאַנצען עטליכע וואָכען אין דער ישיבה. אין קאָני איילאַנד האָט ער אַ פאָטער און אַ מוטער. איז דער פאָטער ניט קיין שומר שבת, האָט דאָס אינגעל מיט איבער צוויי יאָהר צוריק אַוועקגעוואָרפען די היים און זיך אַרומגעוואַלגערט איבער דער שטאָט.

די גאַנצע צייט איז ער ניט געגאַנגען אין סקול און טאַטע-מאַמע וויל ער ניט זעהן. זיי זיינען ניט פרום.

אַ באַלעבאָס וואָס איז טעטיג אין דער ישיבה, האָט אים געפונען זיך אַרומוואַלגערן, האָט ער איהם געבראַכט אין דער ישיבה וואו מ'לערנט מיט איהם און מ'גיט איהם אויך דירה און קעסט.

האָט ער זיך אָבער אַריינגעכאַפּט אין דעם שטיבעל, לערנט ער שוין ניט ווי געהעריג אין ישיבה. עסט ניט, שלאָפט ניט אין קיין בעט, נאָר דבקה'ט זיך לאַנג ביים דאווענען.

*

ווען איך בין געווען אין "שטיבעל איבער דער מקוה" זיינען ניט אַלע בחורים געווען דאָרט, אָבער דער האַלב טוץ וואָס איז דאָרט געווען איז אויך גענוג.

מיין געבורט שטעטל איז, אין מיינע קינדער-יאָהרען, געווען איינס פון די פרימסטע אין רוסלאַנד. ניט געווען ביי אונז קיין איין קורצגעקליידעטע, שניידערס און שוסטערס זיינען אויך געגאַנגען אין לאַנגע זשיפּעצעס און אודאי האָט קינד און קייט געהאַט פאות. אָבער אַזעלכע לאַנגע פאות-צעפ ווי די בחורים פון וויליאַמסבורג האָבען, האָב איך אין אונזער שטעטעל ניט געזעהן.

מ'איז אויך ניט געגאַנגען ביי אונז מיט אָפענע, צעכראַסטעטע העלזער. אודאי, אַ קראָגען אָדער אַ קראַוואַט האָט מען ניט געטאָרט זיך אָנטאָן, אָבער אַ האַלז-טיכעל יאָ. דאָס העמד ביים האַלז איז געווען פאַרשפיליעט, און אַזעלכע טלית קטנ'ס מיט מורא'דיג לאַנגע ציצית זיינען ביי אונז די בעסטע בחורים, די פרימסטע, די לומדישסטע אויך ניט געגאַנגען אָנגעטאָן.

אין אַ זייט פון די דאָזיגע בחורים זיינען ביי אַן אַנדער טיש אין שטיבעל געזעסען צוויי בחורים, אַמעריקאַניש אָנגעטאָן, קראָגענס, קראַוואַטען, אָהן פאות און מיט געגאָלטע פנימער, אָבער די צוויי געהערען ניט צו זיי. זיי זעיינען היגע וואָס האָבן געלערנט אין דער מידער ישיבה און זיי וואַרטען אויף רבנות-שטעלעס, זיצען זיי דערווייל אין שטיבעל און לערנען יורה דעה. זיי האָבען אבער ניט קיין שותפות מיט די באַ'פאות'טע און באַבערדעלטע בחורים.

זיצען די מאָדנע בחורים און לערנען די גמרא יבמות. זיי לערנען אָבער ניט צוזאַמען, נאָר איטליכער באַזונדער פאַר זיך.

צוויי פון די דאָזיגע בחורים האָבען ערשט חתונה געהאַט. איינער פון זיי מיט צוויי וואָכען צוריק; קריגען זיי קעסט ביים שווער און זיצען אין שטיבעל און לערנען.

איינעם פון זיי האָט גענומען אַ שוחט פאַר אַן איידעם. ער האָט איהם געגעבען זיין טאָכטער, אַ מיידעל פון זעכצעהן יאָהר פאַר אַ ווייב, מיט קעסט. דער בחור איז גראַדע ניט קיין הי-געבוירענער, ער איז אַן אונגאַרישער. דער צווייטער איז אָבער אַ הי-געבוירענער ער האָט פריהער ניט געלערענט קיין אידישע לימודים, געגאַנגען אין האַי-סקול. פלוצלינג האָט ער אַוועקגעוואָרפען די האַי-סקול און איז אַוועק אין דער ישיבה. האָט ער געלערנט אַכצעהן שעה אַ מעת לעת און מען זאָגט אַז ער קען לערנען.

קוקט מען אויף איהם, דעם געוועזענעם האַי-סקול סטודענט, ווילט זיך באין אופן ניט גלויבען אַז ער איז ניט געבוירען און אויפגעצויגען אין מונקאַטשער הויף.

דער שוחט, וואָס האָט זיך גענומען איינעם פון די בחורים פאַר אַן איידעם, האָט, קיין ביז אויג ניט, אַ שטוב מיט יונגע טעכטער. האָט ער געוואָלט נעמען נאָך אַ בחור פאַר אַן איידעם, אַ זיבעצעהן יעריגען בחור'ל. אַלץ איז שוין געווען גרייט פאַר די תנאים, נאָר דעם בחור'לעס מוטער האָט זיך אַריינגעמישט. זי האָט געזאָגט אַז זי וועט דאָס ניט דערלאָזען מיט דער הילף פון געריכט, ווייל ער איז מינדעריעהריג. איז דערווייל צונישט געוואָרן דער שידוך.

מיט די בחורים זיצט אויך אַ גה, אַ בלאָנדער מאַנס-פאַרשוין, מיט אַ לאַנגער רויטליך-בלאָנדער באָרד און גרויסע פאות, אין אַן אומגעהויערן טלית-קטן.

לערנט ער אויך יבמות. זאָג איך צו איהם: יבמות איז אַ שווערע גמרא, ניין?

"אַלע גמרות איז שווער", זאָגט ער מיר מיט בנעימות'דיג געצעהלטע ווערטער.

דער גר רעדט פונדעסטוועגען בעסער אידיש ווי אַ סאַך אידישע קינדער. ער האָט שטודירט אויף אינזשיניר, דריי יאָהר האָט ער געלערנט אין פאַליטעכניקום. פלוצים האָט ער אַוועקגעוואָרפען דאָס שטודירען און אַלץ מיט אַנאַנדער מגייר געווען זיך און אַוועק אין דער ישיבה אין קליוולאַנד און זיך געזעצט לערנען.

ער האָט אויך דאָ ניט לאַנג צוריק חתונה געהאַט - אַ פרומער איד האָט אים געגעבען זיין טאָכטער, גיט איהם קעסט און דער גר זיצט אין דעם שטיבעל און לערענט.

אַרום דעם גר מיט די בחורים האָבען זיך שוין צוזאַמגעקליבען חסידים און חסידות'טעס און זיי אַלע "געהערען" צום מלאך פון בראָנקס. עס איז ניטאָ מעהר פאַר זיי קיין גענוג פרומע. יעדער איינער חוץ זיי, זייערס גלייכן און דער "מלאך", איז ניט גענוג פרום.

*

און איצט - דער "מלאך" פון די בראָנקס.

ער וואוינט אויף וואַשינגטאָן עוועניו, לעבען 169טער גאַס. אויפגענומען האָט ער מיך אין זיין שלאָפצימער, אָהן אַ רעקעל, נאָר מיט אַ גרויסען טלית-קטן

(פאָרזעצונג אויף זייט 16)

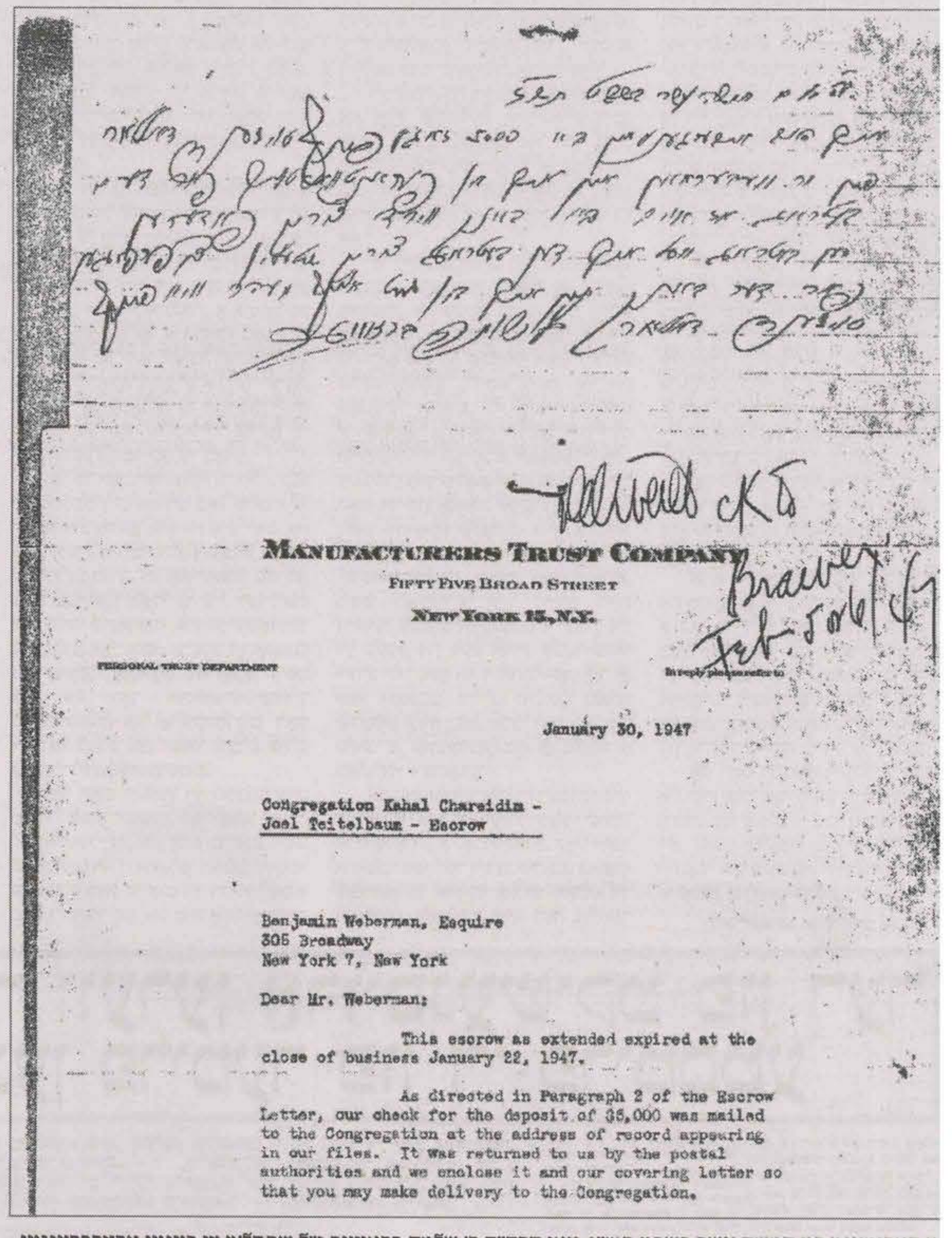
Manufacturers Trust Company
Fifty Five Broad Street
New York 15, N.Y.

Personal Trust Department

In reply please refer to

January 30, 1947

Congregation Kahal Chareidim -
Joel Teitelbaum - Escrow

Benjamin Weberman, Esquire
305 Broadway
New York 7, New York

Dear Mr. Weberman:

This escrow as extended expired at the close of business January 22, 1947.

As directed in Paragraph 2 of the Escrow Letter, our check for the deposit of 35,000 was mailed to the Congregation at the address of record appearing in our files. It was returned to us by the postal authorities and we enclose it and our covering letter so that you may make delivery to the Congregation.

אַ דאָקומענט פון חמשה עשר בשבט תש"ז, וואו הרה"ח ר' שלמה בראַווער ז"ל שתדל'ט צו קענען אַרויסברענגען דעם הייליגן דברי יואל מסאַטמאַר זי"ע קיין אַמעריקע. אינעם שתדלנות איז געווען שטאַרק בייהילפיג דער חרדישער אַדוואָקאַט הרה"ח ר' בנציון וועבערמאַן ז"ל, פאָטער פון משפחת וועבערמאַן הרוממה.
ר' שלמה ז"ל שרייבט די ווערטער: ב"ה, יום חמשה עשר בשבט תש"ז. איך האָב איבערגענומען 5000 דאָלאַר פון מר. וועבערמאַן, און איך בין פאַראַנטוואָרטליך פאַר דעם באַמראַג אַז אויב די באַנק וועט צוריק פאָדערן דעם באַטראַג וועל איך דעם באטראג צוריקשטעלן צו פאַרפיגן פאַר די באַנק און איך בין גרייט אויף מער ווי 5000 דאָלאַר. הקי' שלמה בראַווער

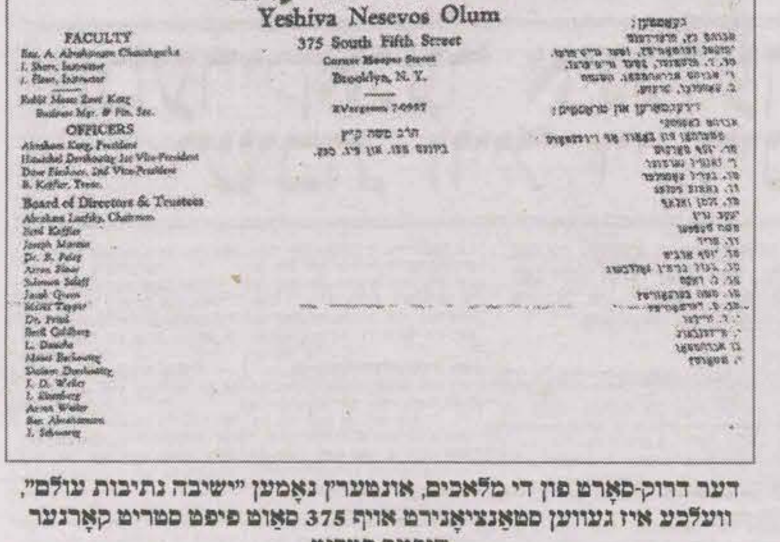
ישיבה נתיבות עולם
Yeshiva Nesevos Olum
375 South Fifth Street
Corner Hooper Street
Brooklyn, N. Y.

FACULTY
OFFICERS
Board of Directors & Trustees

דער דרוק-סאָרט פון די מלאכים, אונטערן נאָמען "ישיבה נתיבות עולם", וועלכע איז געווען סטאַנציאָנירט אויף 375 סאַוט פיפט סטריט קאָרנער הופער סטריט

ניתנה תורה למלאכי"ם

א בליק פון די תר"צ יארן אין די וויליאמסבורגער מלאכי"ם

(פארזעצונג פון זייט 15)

איבער'ן גאַנצען גוף. דעם טלית-קטן האָב איך גלייך דערקענט, ס'איז פון יענער גאַטונג וואָס די וויליאַמסבורגער בחורים טראָגען.

דער "מלאך" איז אַ איד, אַ זקן, אודאי אין די הויכע אַכציגער, אַ הויכער, אַ ברייטביינערדיגער, מיט אַ פראַכטפולער ווייסער באָרד, אַ ווייסען קאָפּ האָר און גרויסע בלוי-גרינע אויגען.

איז ער געזעסען אויפ'ן בעט און גערעדט. רעדען רעדט ער קלוג, ער איז אָבער מבטל כמעט אַלעמען (זלמן שרייבער: אַלע א.ג. "אידישע" פערזענליכקייטן).

דער "מלאך" איז אַ מיוחס, ער איז אַן איליער, אַ לאַנדסמאַן פון ר' מנשה איליער. פון ר' מנשה'ן האַלט ער דוקא.

ווען, ווען, וואָס פאַר אַ פנים עס האָבען ביי איהם די "הרב הגאונ'ס" פון דער איצטיגער צייט. שטויב און אַש זיינען זיי ביי איהם. נאָר וועגען איין ר' חיים בריסקער האָט ער גערעדט מיט רעספעקט, ווי וועגען "זיינס גלייכען", און ער האָט מיר דערצעהלט אַז נאָך דער באַריהמטער פרומער אסיפה אין קאַטאָוויץ (פון אגודת ישראל), וואו ר' חיים איז געווען דער פיהרער, האָט איהם ר' חיים געזאָגט, אַז כמעט אַלע רבנים (די פרימסטע, די פון אגודת ישראל) זיינען גענייגט צו רעפאָרמען. ר' חיים האָט געוויינט און געזאָגט אַז נאָר עטליכע געצעהלטע, האָבען געהאַלטען מיט איהם קעגען יעדען סאָרט רעפאָרם.

דער "מלאך" האָט דאָס ניט געזאָגט, נאָר איך האָב געזעהן אַז ער האַלט אַז פון די פיר און אַ האַלב מיליאָן אידען אין אַמעריקע זיינען די איינציגסטע פרומע אידען: ער און די עטליכע בחורים פון וויליאַמסבורג, און אפשר נאָך עטליכע פון זיינע אָנהענגער.

ווען איך האָב דערמאַנט די וויליאַמסבורגער בחורים, האָט ער געזאָגט:

"איך געה ניט צו זיי. איך טו ניט קיינעם אויפזוכען. זיי קומען צו מיר."

ער איז געווען צו מיר זעהר גאַסטפריינטליך, און עס איז אַ גליק וואָס ער איז אַ ליטוואַק. וואָלט ער געווען אַ פאַדאָליער, אָדער אַ פוילישער, ווער ווייסט וואָס פאַר אַ באַוועגונג ער וואָלט געקענט שאַפען, אפשר אַזאַ איינע ווי עס איז אַמאָל אַרויסגעקומען פון פאַדאָליע, פוילען. ליטוואַקעס האָבען ניט געשאַפען קיין געפערליכע באַוועגונג ביי אידען. (זלמן שרייבער: אויך אַן עם הארצות פונעם שרייבער, וועלכער האָט הפנים פאַרגעסן פון די גרויסע קאַרלינער, סלאָנימער און לעכוויטישער "באַוועגונגען").

אָהן ספק, דער "מלאך" איז אַ רבי פון חסידים, אָבער ניט פון דעם מין פוילישע, גאַליצאַנער, אוקראַאינישע. ער איז אויך ניט קיין "איניקעל". ער איז דער ערשטער ליטווישער סאָרט רבי אין אַמעריקע, און אָהן "זיידעס", אָהן אַ "גזע".

און ס'איז מאָדנע, אַז דוקא אין אַמעריקע איז דאָ אַזאַ סאָרט איד. ווער ווייסט ציט עס איז דאָ אַזאַ איינער איצט אין די היימישע לענדער. אויך דער נאָמען "מלאך" איז שוין אַ יאָהר הונדערט און פופציג ניטאָ ביי אידען. דעם מעזריטשער מגיד'ס זון, ר' ישראלטשע ריזשענער'ס זיידע, איז געווען באַוואוסט מיט דעם נאמען "מלאך". נאָך איהם, הונדערט און פופציג יאָהר, איז ווידער דאָ איינער אין ניו יאָרק מיט דעם נאָמען-צונאָמען "מלאך".

זיינוועליסטן און דער גר צדק

("מאָרגען דזשורנאל" ווינטער 1936)

אַ גרופע אַמעריקאַנער יונגע בחורים אַרויסגעוואָרפען פון דער פרימסטער ישיבה אין אַמעריקע, ווייל זיי זיינען צו פרום

מערקווירדיגע איינצעלהייטען וועגען דעם לעבען פון אַ גרופע אַמעריקאַנער האַי-סקול און קאַלעדזש יונגעלייט, וואָס טראָגען בערד און פאות, חסידישע קאַפאַטעס און לערנען אַ גאַנצען טאָג – אַ גה, אַ גלח'ס אַ זון, אַליין אַן אינזשיניר, האָט זיך גע'גט פון זיין קריסטליכער פרוי און לערענט איצט אין אַ ישיבה

אַז אין ניו יאָרק זיינען דאָ הונדערטער און אפשר טויזענטער יונגעלייט, הי-געבאָרענע, וואָס פיהרען אַ שטרענג אָרטאָדאָקסיש לעבען, איז קיין נייעס ניט. אָבער אַז עס זאָלען דאָ זיין אַזעלכע פרומע יונגעלייט וואָס מען זאָל אויסשליסען פון אַ ישיבה ווייל זיי זיינען שוין צו פרום, דאָס איז שוין ביז גאָר טשיקאַווע.

און דאָך איז דאָ פאַראַן אַזאַ גרופע, און נאָך טשיקאַווער איז, וואָס אין דער גרופע געפינט זיך אַן אַמעריקאַנער גה, דער זוהן פון אַ קאַטוילישן גלח אין דער סאַוט, וועלכער איז געוואָרען אַזאַ פרומער איד אַז נאָר די שטרענגע פרומקייט פון דער דערמאַנטער גרופע יונגעלייט קען איהם צופרידענשטעלען, און ער לעבט און לערנט מיט זיי.

די דאָזיגע גרופע, ווי געזאָגט, באַשטעהט פון הי-געבאָרענע, אָבער זיי פירען זיך אַזוי ווי אַמאָל די פרומע יונגעלייט אין אייער אַלטען גאַליצישען אָדער אונגאַרישען שטעטעל. זיי ריכטען אָפּ חצות, געהען מיט לאַנגע פאות און לאַנגע קאַפּאָטעס, כאָטש אַ סאַך פון זיי זיינען אויסגעשטודירטע פון האַי-סקולס און קאַלעדזשעס.

די דאָזיגע יונגעלייט האָבען דאָ געמאַכט פאַר זיך אַ געטאָ, וועלכע געפינט זיך אין וויליאַמסבורג און ס'איז נישט אַזוי לייכט צוצוקומען צו זיי, ווייל צו אַ פרעמדען מענטשן באַציהען זיי זיך מיט אַ פאַרדאַכט, איבערהויפּט זינט מען האָט זיי אַרויסגעוואָרפען פון דער ישיבה. און ווען נישט אַ גליקליכער צופאַל וואָס האָט מיך צוזאַמענגעבראַכט מיט אַ וויליאַמסבורגער אינטעליגענטען יונגענמאַן, וועלכער איז באַקאַנט מיט די מערקווירדיגער חברה, וואָלט איך זיך אפשר קיינמאָל ניט דערוואוסט פון זיי און דעם אַרטיקעל קיינמאָל נישט באַשריבען.

דאָס ערשטע וואָס דער יונגערמאַן האָט מיך געבעטען, איז געווען אַז איך זאָל מיט איהם צוגעהן צום "פוילישען שטיבעל" וועלכע געפינט זיך אויף דיוויזשאַן עווענױ, און דאָרטען וועל איך טרעפען די אַמעריקאַנער בחורים.

ווען כ'בין אַריינגעקומען אין "שטיבעל" אַריין, האָב איך דאָרט געפונען צוויי יונגע בחורים, וואָס זיינען געזעסען ביי אַ גרויסען, מאַסיווען טיש און זיך געשאָקעלט איבער אַ גרויסער גמרא. נאָך איינער איז געווען אויפ'ן ראָאָף (דאַך - זלמן שרייבער) און זיך געשאָקעלט איבער אַ גמרא וואָס איז געלעגען אויף אַ לייטער. פון צייט צו צייט האָט ער זיך זיך אויפגעהערט צו שאָקלען און פאַרוואָרפען מיט'ן קאָפּ און פאַרמאַכט די אויגען.

זייער קליידונג איז גאָר מאָדנע. פון אונטער די שוואַרצע ברייטע רבנישע קאַפעליושען האָבען אַרויסגעקוקט סאַמעטענע יאַרמולקעס און אָפּגעגאָלטע קעפּ און לאַנגע פיאות. העמדער, נאַטירליך, טראָגען זיי, אָבער קיין אָנצייכעניש פון אַ קאָלנער וועט איר נישט זען. פון אַ קראַוואַט איז דאָך אָפּגערעדט. פון אונטער זייערע לאַנגע קאַפּאָטעס זעהען זיך אַרויס גרויסע, ברייטע טלית-קטנ'ס מיט לאַנגע כפול שמונהדיגע ציצית וואָס גרייכען ביז צו די קנעכלאַך.

דער רבי פון דער חברה איז איינער אַ בחור זיינוועל (ר' זאנוויל גערטנער ע"ה). ער איז דער איינציגסטער פון זיי וואָס איז נישט געבוירען אין אַמעריקע ער איז גאָר אַ מערקווירדיגער טיפּ. געקומען איזער אין אַמעריקע פון אונגאַרן, אַ אינגעל פון 14-15 יאָהר, און ער איז באַלד געוואָרען אַ תלמיד פון דער ישיבה תורה ודעת. אָפּזייענדיג אַ קורצע צייט אין דער ישיבה, האָט ער אָנגעפאַנגען צו פאַרשפּרייטען זיין אונגאַרישע פרומקייט צווישן די יונגיטשקע אַמעריקאַנער באָיס.

ווען ער האָט דערזעהן ווי די קליינינקע ישיבה תלמידים שפּילען באָל, פלעגט ער זיך אויס'טענה'ען מיט זיי: ס'טייטש, איז עס ריכטיג איבערצולאָזן גאָט'ס וואָרט, די הייליגע תורה, און אַרויסגעהן שפּילען דעם נאַרישען באָל? צי איז דען נישט הונדערט פּראָצענט אינטערעסאַנטער צו לערנען אביי ורבא, איידער זיך אָפּגעבן מיט אַזעלכע שטותים? און איבערהויפּט איז עס נאָך אומפאַרשטענדליך מ'זאָל נעמען און אַוועקוואַרפען דאָס אייביגע לעבען פון יענער וועלט צוליב צייטווייליגע פאַרגעניגענס.

אַזוי האָט זיינוועל זיך דורכגערעדט מיט די אַמעריקאַנער יונגיטשקע ישיבה "ספּאָרטסלייט", און אויב ס'האָט נישט געהאָלפען און די אינגלעך האָבען ווייטער געשפּילט באָל, פלעגט זיך זיינוועל ממש פאַר זיי צעוויינען, און מיט אַ בעטענדער שטימע האָט ער זיי געבעטען אויפהערען צו שפּילען און צוריקגעהן לערנען. פאַר יעדער מינוט וואָס זיי זיינען מבטל פון לערנען די הייליגע תורה וועט מען דאָך ברענען און בראָטן, און פאַרשטעהט זיך אַז עס זיינען געווען קינדער אויף וועלכע זיינוועל'ס רייד און געמיט האָבען געווירקט.

אָט אויף אַזאַ שטייגער האָבען זיך אַרום זיינוועלן צוזאַמענגעקליבען אַרום אַ 10-12 יונגע אַמעריקאַנער קינדער און זיינוועל איז געוואָרען זייער גייסטיגער פיהרער. יעדען טאָג לערנט ער מיט זיי מוסר וואו עס ווערט געשילדערט די פאַרשידענע יסורים וואָס דער רשע וועט זיך אָנליידען אין גיהנום. פון צייט צו צייט כאַפּט זיינוועל אויך אַ "שפּאַציר" מיט זיינע תלמידים אין דעם גאָרטען פון קבלה. ער לערנט זיי אַז וועלטליכע חכמות און די פאַרשידענע וויסענשאַפטען זיינען ניט מער ווי גאַלע נאַרישקייטן. די סקולס זיינען אָנגעזאַפּט מיט טומאה. ער וואָרענט זיי חלילה נישט צו געהן אין די "מאָוויס", נישט צו רעדען מיט קיין פרויען.

אָט אַזוי לערנט זיינוועל מיט זיינע תלמידים טאָג נאָך טאָג, און זיינע ווערטער האָבען אַ ווירקונג אויף זיינע יונגע צוהערער. זיי שפּילען שוין מעהר נישט באָל, זיצען נישט גלאַט אין דער וועלט אַריין אויף פרישע לופט, די עלטערן פון די קינדער לויפען צו זיינוועלן, בעטען איהם ער זאָל זיך אָפּטשעפּען פון די קינדער, אָבער זיינוועל הערט נישט, די הייליגע אַרבייט מוז געטאָן ווערען.

לערנען תורה איז ביי איהם דער עיקר, און אַלץ אַנדערעס איז נאַרישקייטן. אפילו עסען, שלאָפען איז אויך נישט מעהר ווי נאַרישקייטען ביי איהם. אַ איד מיט שכל דאַרף וויסען ווי אַזוי צו עסען, אָדער שלאָפען, און זיינוועל פיהרט זיך אַזוי:

ער רוקט צוזאַמען צוויי בענק, לעגט אונטער צוקאָפּענס עפּעס אַן אַלטען מאַנטעל, און דעקט זיך צו מיט אַלטע שמאַטעס און שלאָפט. אמת טאַקע, ביי דעם ענין פון שלאָפען האָט זיינוועל אויסצושטעהן גרויסע צרות. ער איז געוואָרען קראַנק, ביז ס'איז געקומען אַ דאָקטאָר און האָט אונטערזוכט דעם פרומען חולה און פעסטגעשטעלט אַז... זיינוועל דאַרף שלאָפן אין אַ בעט. זיינוועל האָט זיך פון אָנפאַנג געקווענקעלט און נישט געוואָלט שלאָפען אויף אַ בעט, האָבן אָבער די פרומע ווייבער פון דער ישיבה-אקזילערי איהם פאַרשוואָרען. נישט האָבענדיג קיין ברירה האָט זיינוועל געמוזט אויפגעבען די בענק און זיך לעגען אין בעט אַריין, אָבער בסוד דערציילט מען אַז זיינוועל האָט זיך אַן עצה געגעבען, דהיינו: ער מוז טאַקע שלאָפען אין אַ בעט, אבער ווער קען אים שטערען אונטערצולעגען אַנשטאָט אַ מאַטראַץ – ברעטער?

און טאָמער וועט איהר מיינען אַז אויף די בענק צי אויף די ברעטער וועט זיינוועל אויסשלאָפען אַ גאַנצע נאַכט, האָט איהר אַ טעות: ווען דער זייגער שלאָגט צוועלף שפּרינגט ער אויף ווי אַ לייב, וואַשט זיך די הענט, זעצט זיך אויף דער בלויזער ערד און ריכט אָפּ חצות. דערנאָך לייגט ער זיך צוריק שלאָפען, אָבער ניט חלילה אויף לאַנג. ווי נאָר די ערשטע ליכט-שטראַלען באַווייזען זיך, לויפט שוין זיינוועל אין מקוה אַריין, דערנאָך זאָגט ער פאַרשידענע תפלות און תהלים, אַזוי גרייט ער זיך צום דאַווענען. און פון דעם דאַווענען אַליין קען מען פאַרשטעהן וואָס זיינוועל איז. ער דאַווענט מיט אַזאַ ברען, מיט אַזאַ פייער אַז דער גרעסטער סטרעליסקער חסיד מעג ביי אים די פעטשערעס הייצען.

אָבגעפאַרטיגט מיט דעם דאַווענען, געהט זיינוועל אין דער ישיבה-קיך עסען. אבער זיינוועל עסט ניט, ער פאַרזוכט נאָר פון אַלץ, און גענוג. אַבי זיך דאָס לעבען דערהאַלטען, צו קענען ווייטער דינען דעם רבונו של עולם.

אָבגעדאַוונט, אָבגעגעסען, לאָזט זיך זיינוועלע אַרויס קלייבען געלד. ביי די קליינע קינדער נעמט ער פעניס, פון די וואָס האָבען געקראָגען פון די עלטערן זיך צו קויפן אַ נאַש. ביי די גרעסערע ישיבה-בחורים נעמט ער נאָר ניקעלס און ביי די באַלעבאַטים נעמט ער נאָר דאַימס; אַזאַ טאַקסע האָט ער, און טוט אים עפּעס. אָבער דענקט ניט אַז פאַר זיך נעמט זיינוועל דאָס געלט, חס וחלילה! זיינוועל דאַרף קיין געלט נישט. דאָס געלד שיקט ער קיין יוראָפּ פאַר אָרימע לייט, פאַר אָרימע ישיבה בחורים און פאַר חסידישע רביים. אויך אַלטע קליידער שיקט זיינוועל קיין יוראָפּ. איבערהויפּט איז זיינוועל אַ ווייכהאַרציגער מענטש, יעדער אידישער קרעכץ רייסט ביי איהם אַרויס אַ טרער. ער איז גרייט זיך מקריב צו זיין פאַר'ן מינדעסטן איד, אַ חוץ – פאַרשטעהט זיך – פאַר אַן אפּיקורס, צו איהם האָט ער נאָר מיטלייד און רחמנות פאַרוואָס ער האָט קיין פאַרשטאַנד ניט און זעהט נישט די וויכטיגקייט און די גרויסקייט פון מצוות ומעשים טובים.

און טאַקע, זיין גוטהאַרציגקייט און זיין פריינדליכע רעדע-אַרט האָט געהאַט אַזאַ גרויסען איינפלוס אויף די ישיבה קינדער, נישט נאָר אויף די קלענערע קינדער, נאָר אפילו אויף די גרעסערע בחורים. עטליכע וואָס זיינען אַ סאַך עלטער פון איהם אַליין, האָבען זיך געלאָזט באַאיינפלוסען פון איהם און אָנגעהויבען גיין אין זיינע וועגען.

אָט נעמט, למשל, איינעם פון זיינע תלמידים – אבא'ן, ער איז געוואָרען אַזאַ פרומאַק אַז זיינוועל אַליין איז אַ נול קעגען איהם.

אבא איז אַ געבאָרענער ניו יאָרקער, איז געגאַנגען אין די היגע סקולס, געווען אַ באָי גלייך ווי אַלע באָיס, געשפּילט באָל, פאַרקאָכט אין ספּאָרטס, געליינט די "קאָמיקס" אד"ג. אָבער זינט ער איז געוואָרען זיינוועל'ס אַ תלמיד איז ער אינגאַנצען איבערגעאַנדערשט געוואָרען, זיין פרומקייט האָט קיין גרעניץ נישט.

אָט דאָס זיבעצעהן-יעהריגע אינגעל איז שוין צוויי יאָר נישט געשלאָפען אין אַ בעט. און מעהר ווי פינף שטונדען דורך דער נאַכט שלאָפט ער נישט. זיין בעט זיינען די האַרטע בענק פון "שטיבעל", און שלאָפען, שלאָפט ער אין זיינע קליידער.

(פארזעצונג אויף זייט 34)

אמעריקאנער אינגלעך ווערען ארויסגעשיקט פון דער ישיבה, ווייל זיי זיינען פרימער פון די פרימסטע

וואו איז דער בעש"ט הק' געבוירן?

אן אינטערעסאנטע אומאייסגעקלארטע ספק... ווי אזוי הייסט דער שטאט וואו דער בעש"ט הקדוש איז געבוירן? אין וועלכן יאר איז ער געבוירן? ווי אלט זענען זיינע עלטערן געווען?

(פאַרזעצונג פון זייט 33)

און עס זענען נאָר פאַרבליבן די גראָבונגען וואָס זענען געווען די יסודות פאר די חומה.

רבי אליעזר און שרה די עלטערן פונעם בעש"ט זענען געווען גרויסע אָרימעלייט, און זיי האָבן נישט געהאַט קיין דירה אינעם שטאט, דעריבער האָבן זיי געוואוינט אין די גראָבונגען.

און צוליב די גראָבונגען - וועלעכער ווערן גערופן אין רוסיש 'אַקאָפּעֶס' – האָט זיך דער בעש"ט אונטערגעשריבן 'מֶאַקופּ', אָבער דאָס איז נישט קיין שטאָט נאָר על שם די דירה זייערע וואָס עס איז געווען אין די גריבער.

(די מעשה האָט דער מהרש"ב זצ"ל פאַרציילט נאָך וואָס ער האָט געשיקט פעקלעך פאר די 'אידישע-רוסישע' סאָלדאַטן אויפ'ן פראָנט, און זיי האָבן צוריקגעשיקט אַ דאַנק מיטן טעלעגראַם, וואָס האָט זיך געליינט ווי פאָלגנד: "סאָלְדַאטִי אַקָאפּוִי שאַנהאַיי", וואָס דאָס באַדייט די סאָלדאַטן וואָס זענען אין די גריבער אין שאַנכאַי. דאַן האָט ער פאַרציילט איבער דעם נאָמען פונעם בעש"ט).

אַקופּ אַ נעבן-שטאָט

נאָך די אַלע צדדים אַהין-און-צוריק, דאַרף באַצייכנט ווערן אַז אפילו די וועלכע ברענגען יאָ אַראָפּ אַזאַ שטאָט אין מציאות, טוען אויך צוצייכנען אַז דאָס איז געווען אַזאַ נעבן-שטאָט, אַ שטעטל נעבן אַ גרויסע שטאָט, אַזוי אַז עס איז גאָר שטאַרק מעגליך אַז דעריבער זי איז נישט פאַרצייכנט געוואָרן אויף די מאַפּעס.

און נאָך מער אַ שטעטל 'אַקופּ' עכ"פ אין די שפּעטער יאָרן, איז זיכער אַ פאַקט, און אַזוי אויך האָבן דאָרטן געוואוינט אידן. אין אַ מגילת יוחסין פון הרה"ח ר' יהודא לייב מקאלמייא ד"ל (עי' אודותיו, באנציקלופדיה חכמי גאָליציא, ח"ד, עמוד 422) אַ איד וואָס האָט עולה געווען קיין צפת מיט קרוב צו צוויי-הונדערט-יאָר צוריק (המגילת יוחסין נדפס בקובת נחלת צבי, קובץ ב' עמוד קי), ווערט פאַרציילט צווישן אַנדערע: אַז אין יאָר תקצ"ט טו"ב אדר איז געווען מיין חתונה אין די שטאָט קופּרניץ וואָס איז אין שכינות פון דעם שטאט אַקופּ וכו'.

אַקופּ האָט שוין אַ רב...

איצט ווען מיר זיך באַציען צו די טענה פונעם סעראצקער רב אַז אין יענע תקופה געפונט מען נישט אויף די מאַפּע אַזאַ שטאט, האָט מען לעצטנס געפונען אַ גאָר אַלטער ספר מיטן נאָמען 'ישמח לב' וואָס איז געדרוקט געוואָרן אין אַמסטערדאַם אין יאָר תע"ח, געפונט מען דאָרטן אַ הסכמה וואָס וואַרפט אַ נייער ליכט אויף די גאַנצע פרשה.

איינע פון הסכמות דאָרטן איז פון דעם רב פון שטעטל 'באַד' ווי עס שטייט דאָרטן הסכמת הרב הגדול מ"ו אברהם אב"ד דק"ק באָד. און דערנאָך שטייט נאָך עטליכע ווערטער "ולעת עתה חונה ק"ק אקעפּ יצ"ו". נעמליך דער רב פון 'באַד' וואָס וואוינט איצטערט אין 'אקעפּ' וואָס דאָס איז 'אַקופּ'. און דער דאַטום אויף די הסכמה איז ג' תמוז תע"ה.

'באַד' אַ שטעטל טאַקע אין די קאַמעניץ-פאַדלאַסקי געגנט, און דער רב פון דאָרטן, איז אַריבער צום (וואַשיינליך) דערנעבנדיגער שטאָט 'אַקופּ'. דערפון האָבן מיר אַ שריפטליכע ראי' אויף אַ אידישע באַפעלקערונג, אין די תקופה ווען דער בעש"ט איז געבוירן.

'אַקופּ' אין די אַלטע מאַפּעס

און צום לעצט, האָבן די חוקרים געפונען גאָר אינטערסאַנט, אין די אַלטע מאַפּעס פון דעם 'וועד ארבע ארצות' (וועלעכע האָט פאַרפיגט אויף יענע געגענטער, און אַ חלק פון זייערע מאַפּעס זענען געבליבן באַהיטן). און אַזוי אויך אויף די "גאָר-אַלטע" אוקריינישע מאַפּעס, געפינט מען קלאָר דעם שטאט 'אַקופּ', ווי זי שטייט אינצווישן פאדלאסקי און קאַמעניץ (זעה בייגעלייגטער בילד).

אַזוי איז עכ"פ קלאָר אַז דער שטאָט טוט עקזיסטירן, און עס געפינט טאַקע אין דעם געגנט גענוי ווי עס איז באַשריבן אינעם שבחי הבעש"ט.

אָבער עס איז שווער פעסטצושטעלן מיט אַ קלאָרקייט, אַז דאָס איז טאַקע דער מקום פונעם לידת הבעש"ט, בפרט נאָך וואָס עס קען גאָר שטאַרק אמת זיין אַז די שטאָט איז נישט געווען קיין עקסטערע גרויסע שטאט, נאָר אַ כמו-דערפל פאָרנט פון אַ גרויסע שטאט, אַזוי אַז שפּעטער איז זי געענצליך אָפּגעמעקט געוואָרן פון די מאַפּע.

אַזוי אַז עס איז נישט אויסגעשלאָסן אַז די אַנדערע השערה אַז דער בעש"ט איז געבוירן געוואָרן אין טלוסט. וואָרום ווי געשריבן קען 'אַקופּ' האָבן געווען אַ דערפל פאָרנט פון טלוסט, און האָט זיך גערופן על שם טלוסט (און דאָס שטימט גאָר שטאַרק מיט די מעשה פון דעם הכנסת אורחים הויז פון די עלטערן פון דעם בעש"ט, וואָס ווי פאַרציילט איז דאָס געווען אין אַ קליין-דערפל, אויפ'ן וועג ווי אידן זענען געפאָרן).

[מקורות: שבחי הבעש"ט, הבעש"ט ובני היכלו, שיחות הרש"ב, קובתי נחלת צבי, רבותהון דישראל, ועוד].

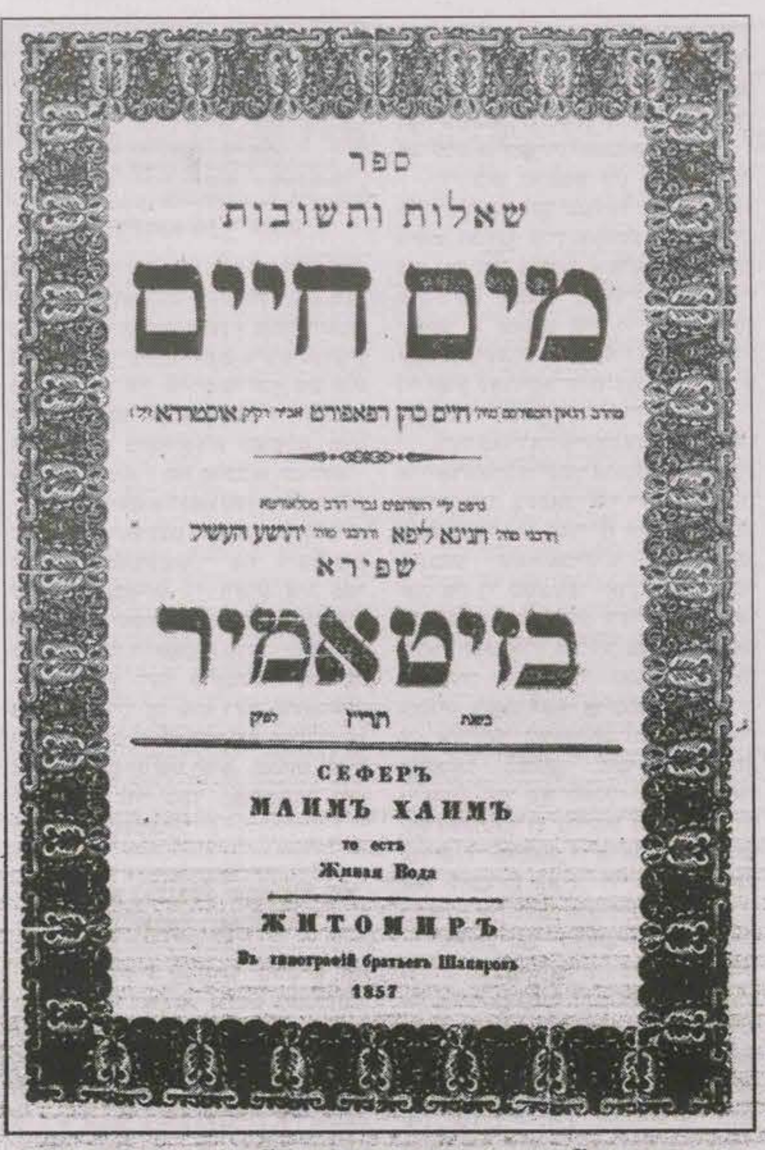
ספר
שאלות ותשובות
מים חיים
מהרב הגאון המפורסם מו"ה חיים כהן ראפאפורט אב"ד דק"ק אוסטרהא ז"ל
נדפס ע"י השותפים נכדי הרב מסלאוויטא
הרבני מו"ה חנינא ליפא והרבני מו"ה יהושע העשל
שפירא
בזיטאמיר
בשנת תרי"ז לפ"ק
СЕФЕРЪ
МАИМЪ ХАИМЪ
то есть
Живая Вода
ЖИТОМИРЪ
Въ типографіи братьевъ Шапиръ
1857

שו"ת מים חיים להגאון רבי חיים ראפאפורט זצ"ל וואו עס זענען געדרוקט עטליכע גביית עדות ומעשה בית דין מיטן בעל שם טוב זי"ע אין מעזיבוז

חתימת יד קדשו פון הייליגן בעל שם טוב זי"ע

ניתנה תורה למלאכי"ם

א בליק פון די תר"צ יאָרן אין די וויליאמסבורגער מלאכי"ם

(פאַרזעצונג פון זייט 16)

אויב מען קריגט פון איהם אַרויס אַ וואָרט, איז עס אַזאַ נס ווי צו אַרויסצוקריגען וואַסער פון אַ שטיין. ער איז אינגאַנצען צוריקגעצויגען פון חברים, אפילו זיינוועל אַליין האָט (כמעט) פאַרלוירען זיין איינפלוס אויף איהם, דער אינגעל געהט זיך אַליין זיין וועג, ווי ער אַליין פאַרשטעהט אים. אָבער דענקט נישט חלילה אַז דאָס איז פערזענליכע אַמביציעס, ער מיינט עס נאָר לשם שמים, ווייל זיינוועל'ס פּרומקייט איז נאָך נישט גענוגענד פאַר איהם, אָבער דאָך באַציהט ער זיך צו זיינוועלע'ן מיט'ן גרעסטען רעספּעקט און זיינוועלע'ס וואָרט איז (נאָך) ביי איהם הייליג.

--

אַ גאַנץ אַנדערער סאָרט יונגערמאַן איז יעקב שאָהה, אַן אַמעריקאַנער אַכטצעהן-יעהריגער באָי, מיט אַ שאַרף גמרא קעפּעל און מיט אַ וואונערליכער פּלייס. ער האָט געענדיגט האַי-סקול מיט די העכסטע מאַרקס און באַקומען פאַרשידענע מעדאַלן. אין דער ישיבה איז ער געווען דער בעסטער תלמיד, כאָטש זיינע קלאַס-חברים זיינען יונגעלייט פון עטליכע צוואַנציג יאָהר, דאָך איז ער געווען דער בעסטער און אינגסטער תלמיד פון בית המדרש קלאַס (דער העכסטער קלאַס פון די מתיבתא, פון וואַנען ס'קומען אַרויס גרויסע רבנים.)

די פיהרער פון דער ישיבה האָבען געלייגט גרויסע האָפנונגען אויף איהם און האָבען שטאָלצירט מיט זייער יאַנקעלען. אָבער זיינוועל האָט פאַרוואָרפען זיין נעץ אויף יאַנקעלען און איהם צוגעכאַפּט צו זיך. יעקב שאָהר האָט זיך איבערגעגעבען מיט לייב און לעבען צו זיינוועל'ס לעהרע. ער איז געזעסען איבער פאַרשידענע קבלה ספרים און זיך געגריבעלט אין די סודות פון דער וועלט. ער האָט זיך אויך פאַרנומען אויף זיינוועל'ס וועג און אָרגאַניזירט יונגע גרופּען קינדער און מיט זיי געלערענט מוסר.

זיין קליידונג איז נאָך טאַקע נישט זיינוועל-מעסיג. ער געהט נאָך אין אַ מאָדערנעם אַנצוג און אַ העלען העט, אבער דאָס בערדעל וואָס האָט איהם ערשט אָנגעפאַנגען שפּראָצען, נעמט ער חלילה נישט אַראָפּ, אפילו ניט מיט קיין כשר'ען פּאַודער... ער איז דאָס דער לייטענדער גייסט, דער קאָפּ-מענטש דער גרעסטער למדן ביי דער גרופּע. און טאַקע צוליב איהם האָט מען אַרויסגעוואָרפען זיינוועלע'ן מיט זיין חברה, ווייל דער פּרינסיפּאַל פון די מתיבתא זעהענדיג ווי זייוועל שפּאַרט אָן און אַז זיינע בעסטע תלמידים זיינען אין "געפאַהר" אַוועקגעריסען צו ווערען פון איהם, האָט ער ניט געהאַט קיין אַנדער ברירה ווי די זיינוועליסטען אַרויסשיקען פון דער ישיבה.

--

דער אינטערעסאַנטסטער און מערקווירדיגסטער תלמיד זיינוועל'ס איז געווען דער גה. זיין לעבענס-געשיכטע איז באמת אומגלויבליך.

געבאָרען געוואָרען איז ער ערגעץ אין אַ קליין שטעטל אין דער סאָוט. זיין פאָטער איז געווען דער גלח פון שטעטל און, פאַרשטעהט זיך, ער האָט געגעבען דעם זוהן זיינעם אַ שטרענגע קאַטוילישע רעליגיעזע ערציהונג. דער פאָטער האָט איהם געוואָלט מאכען פאַר אַ גלח, אבער דער זוהן האָט נישט געוואַלד, און אַנשטאָט אַ גלח איז ער געוואָרען אַן אינזשעניר. ער האָט באַקומען אַ גוטע שטעלע און אויך דאָס רייכסטע מיידעל פון שטעטעל. ער האָט חתונה געהאט און געהאט מיט זיין פרום-קריסטליך ווייב צוויי קינדער. זיין לעבען איז געווען רוהיג און צופרידן.

פלוצלינג איז געשעהן אַן ענדערונג אין דעם אינזשעניר. אַנשטאָט זיך צו אינטערעסירן מיט מאַטעמאַטישע פּראָבלעמען, האָט ער זיך גאָר אינטערעסירט מיט רעליגיעזע פּראָבלעמען, אָנגעפאַנגען צו לערנען פאַרשידענע ביכער וועגן רעליגיע, איבערהויפּט האָט ער שטודירט די אידישע רעליגיע, און ענגליך איז ער געקומען צו באַשלוס, אַז די אידישע רעליגיע איז שעהנער, אויפריכטיגער און אמת'ער ווי די קריסטליכע. קומענדיג צו אַזאַ באַשלוס, האָט ער אַלעס אַוועקגעוואָרפען, איבערגעלאָזט זיין שטעלע, זיין פרוי מיט די קינדער, זיין פאָטער, זיין מוטער, און דאָס גאַנצע שטעטעל און געקומען קיין ניו יאָרק, זיך מגייר געווען.

די ערשטע זאַך וואָס ער האָט געטאָן אַלס איד, איז געווען צו גט'ען זיין קריסטליך ווייב. דאַן איז ער אַוועקגעפאָהרען קיין קליוולאַנד זוכען אַרבייט פאַר זיך, אבער ער האָט באַלד אויסגעפונען ווי שווער ס'איז צו זיין אַן אמת'ער אָרטאָדאָקסישער איד, ווייל צוליב דעם וואָס שבת האָט ער נישט געוואָלט אַרבייטען, האָט ער אין ערגעץ ניט געקענט געקריגען אַ "דזשאַב". ער איז געוואָרען פאַרצווייפעלט און נישט געוואוסט וואָס צו טאָן. אָבער דאָ האָט זיך אונטערגערוקט אַ שידוך מיט אַ פרומער אידישער טאָכטער, מיט אַ היבשען נדן, און אונזער גר האָט מיט מזל חתונה געהאט, און האָט שוין מיט זיין אידיש ווייב אַ קינד און ער איז געווען איבערגליקליך.

אבער ווי ס'ווייזט אויס, האַלט דער אידישער שלים-מזל נישט פון היטלער'ס ראַסן-טעאָריע, און מעג איינער זיין אפילו אַן איירישער, אויב ער איז נאָר געוואָרען אַ איד, וועט איהם שוין קיין צרות נישט פעהלען... אויך אויף אונזער גר האָט זיך אַראפּגעגאָסן דער צאָרן. זיין אידישע ווייבעל וואס איז געווען אַן אמת'ע כשרע אידישע טאכטער און אפגעהיט אַלע אידישע דינים, איז, לא עליכם, קאַליע געוואָרען און רעוואָלטירט קעגען דעם פרומען שייטעל. דער מאַן איהרער, דער גר, האָט זיך ביי איהר געבעטען זי זאָל צוריק אָנטאָן דאָס שייטעל אבער זי האָט נישט געוואָלט, האָט דער גר זיך גע'גט מיט זיין אידישער ווייב.

דאַן איז ער צוריקגעקומען קיין ניו יאָרק און באַשלאָסען זיך אינגאַנצען צו ווידמען צו דער אידישער תורה און ער איז געוואָרען אַ תלמיד פון דער ישיבה תורה ודעת.

ווען ער איז אַריין אין דער ישיבה האָט ער קוים געקענט דעם אידישען "אלף בית", אבער היינט קען ער שוין אליין דורכהאַקען אַ וועג דורך די קליינע אותיות (קבלה). און אידיש רעדט ער גאָר נישט ערגער ווי די אַנדערע ישיבה-בחורים. זיין אויסזעהן איז אַזוי ווי פון אַן אמת'דיגען אידען. זיין פולע רויטע באָרד גיט איהם צו אַ באַזונדערען שעהנעם אידישען אויסקוק. ווען אַ פרעמדער וואָלט אַריינגעקומען און געזעהן ווי דער גר זיצט און שאָקעלט זיך איבער אַ גרויסע גמרא, און ברומט זיך אונטער אַ אידישען ניגונ'דעל, וואָלט ער זיך קיינמאָל נישט פאַרגעשטעלט אַז ער איז אַ גלח'ס אַ זוהן.

--

אבער מיינט ניט אַז זיינוועל איז דער אַליין-הערשער אין זיין גרופּע. ניין, זיינוועל צוזאמען מיט זיינע תלמידים האבען אַ רבי'ן וועלכער וואָהנט אין די בראָנקס און ער איז באַקאַנט אַלס דער "מלאך".

ער איז אַן אַכציג-יאָריגער איד, וועלכער איז בשעת דער סאָוויעטישער רעוואָלוציע אַנטלאָפען פון דאָרט און געקומען קיין אַמעריקע. ער לעבט אין דער אַבסטראַקטער וועלט פון תורה און מוסר, און וויל נישט וויסען פון קיין שום קאָמפּראָמיסען. זיינע תלמידים, די זיינוועליסטען, זאָגען אַז ער איז דער גרעסטער גאון, דער גרעסטער צדיק און דער גרעסטער חכם. זיין וואָרט איז ביי זיי הייליג, און יעדעס וואָרט וואָס זיי הערען פון איהם טראַכטען זיי דערנאָך איבער און קלערן זיך אַריין וואָס ער האָט געמיינט מיט דעם. די גרופּע האָט געקראָגען דעם צונאָמען "דעם מלאך'ס רעגימענט".

צוויי מאָל אין וואָך פאָהרען דעם "מלאך'ס רעגימענט", די זיינוועליסטען, אין די בראָנקס צו דעם מלאך, און ער לערנט מיט זיי ווי אַזוי אַ איד דאַרף זיך אויפפירען, קיין צייטונגען זאָלען זיי חלילה נישט לייענען ווייל די צייטונגען זיינען אָנגעזאַפּט מיט אפיקורסות, צו קיין אָרגאַניזאַציע זאָלען זיי נישט באַלאַנגען, אפילו צו די פרומע "אגודה", אפילו צו קיין חסידישען רבי'ן זאָלען זיי נישט געהן, ווייל ס'איז היינט, זאָגט ער, נישטאָ קיין אמת'ער חסידישער רבי, אַ חוץ דער מונקאַטשער רבי, פון איהם האַלט ער יאָ.

די זיינוועליסטען האָבען כסדר געבראַנגט פאַר'ן מלאך פרישע קינדער פון דער ישיבה, און דער "מלאך" האָט מיט זיי אַזוי לאַנג געאַרבייט, ביז זיי האָבען זיך אָנגעשלאָסען אין זיינוועל'ס גרופּע און געוואָרען מיטגלידער פון דעם "מלאך'ס רעגימענט". האָט מען זיי גענצליך אויסגעשלאָסען פון דער ישיבה.

(צווייטער טייל קומענדיגן נומער אי"ה)